

THIMI TIMES WEEKLY

थिमी टाइम्स

साप्ताहिक

Scan & Watch Yor Mobile

वर्ष १८ अङ्क २५ ने.सं. ११४५ सिल्लागा षष्ठी फागुन ०७ गते बुधबार, २०८१ 19 Feb. 2025, Wednesday पृष्ठ ८ मूल्य रु १०/-

अध्यादेश पारित गरी छाड्ने रणनीतिमा सरकार !

काठमाडौं । दुई ठूला दल नेकपा एमाले र नेपाली कांग्रेसका साथ दुई साना मधेशवादी दलहरूको गठबन्धनबाट एमाले अध्यक्ष केपी शर्मा ओलीको नेतृत्वमा सरकार बनेको केही समय पछि नै हिउँदे अधिवेशन छल्लेर सरकारले छ वटा अध्यादेश ल्याएको थियो । सरकारले संसद अधिवेशन सुरु हुनुअघि ल्याएका अध्यादेशको चौतर्फी विरोध हुन थालेपछि सरकारले अधिवेशन बोलाएको थियो । देशको कानून अनुसार अधिवेशन सुरु भएपछि सरकारले कुनै पनि अध्यादेश जारी गर्न नसकेको भएको हुँदा अहिले सरकारले ल्याएको अध्यादेश जारी संसदको

अधिवेशनबाट पारित गर्नु पर्ने हुन्छ । तर सरकारलाई समर्थन गरेको दुई साना दलहरूले यथास्थितिमा विधयेक पारित गर्न नदिने अडानमा छ भने प्रतिपक्ष शुरु देखि नै अध्यादेशको विपक्षमा रहेका थिए । अहिले ५ वटा अध्यादेश संसदको दुवै सदनमा पेस गर्ने सत्ता साझेदार दलबीच सहमति जुटेको छ । एउटा भूमिसम्बन्धी अध्यादेशमा भने सरकार राष्ट्रियसभामा अल्पमतमा पर्ने देखिएको छ ।

हिउँदे अधिवेशन गत माघ १८ बाट सुरु भएको छ । हिउँदे अधिवेशनलाई मुलतः विधयेक अधिवेशनको रूपमा लिइन्छ । जेठ महिनामा सुरु हुने अधिवेशनलाई

आर्थिक तथा सरकारको नीति तथा कार्यक्रमको राणनीति तयार पारिने अधिवेशनको रूपमा लिइन्छ भने हिउँदको अधिवेशनलाई विधयेक अधिवेशनको रूपमा लिइने परिपाटी रहेको छ । तर सरकार भने प्रतिनिधि सभाबाट विधयेक पारित गराउनुको सातो मन्त्री परिषदको निर्णय भन्दै राष्ट्रपति मार्फत अध्यादेश जारी गर्दै सरकार संचालन गर्ने मनस्थिति रहेको देखिन्छ । विगतमा पनि केपी शर्मा ओलीकै नेतृत्वमा बामपन्थीहरूको दुई तिहाई बहुमतको सरकार भएको समयमासमेत अध्यादेश मार्फत एमाले कै विघादेवी भण्डारी राष्ट्रपति भएको फाइदा उठाउँदै

अध्यादेश जारी गर्दै सरकार चलाउने प्रयास गरेको थियो भने अहिले राष्ट्रपतिमा नेपाली कांग्रेसका रामचन्द्र पौडेल रहेको छन् भने सरकारको नेतृत्व अवको एक वर्ष पछि सभापति देउवाले पाउने पक्का जस्तो बनेको अवस्थामा कांग्रेसको लागि एमाले अध्यक्ष ओलीलाई साथ दिनुको विकल्प देखिदैन । सरकारले संसदमा अध्यादेशहरू प्रस्तुत गरिसकेको छ । जसमा नेपाली कांग्रेसको देउवा पक्ष सकारात्मक देखिएको छ भने कांग्रेसकै केही नेताहरू भने भूमिसम्बन्धी अध्यादेशबाहेक अन्य ५ वटा अध्यादेशमा सहमत देखिएका छन् । तर नेपाली कांग्रेसका अन्य नेताहरू सभापति शेर बहादुर देउवाको विपक्षमा जानै स्थिति भने देखिएको छैन । यसमा नेकपा एमालेको लागि अन्य दलहरूलाई मिलाउन भने सक्ने देखिएको छ । नेकपा एमाले पक्ष जसरी पनि अध्यादेश संसदबाट पारित गरेर लागू गर्ने पक्षमा देखिन्छ ।

तर, अन्य पाँच अध्यादेश पनि सरकारले आइतबार र सोमबार बसेको प्रतिनिधिसभा र राष्ट्रियसभा बैठकमा पेस गर्न सकेको छैन । कारण उपेन्द्र यादवको जनता समाजवादी पार्टी नेपाल, महन्त ठाकुरको लोकतान्त्रिक समाजवादी पार्टी र सिके राउतको जनमत पार्टीले सहयोग गर्छ भनेर ठोक्नु गरेको देखिँदैन । सरकार भने ६ वटै अध्यादेश एकैपटक पारित गर्ने बाटो खोजिरहेको छ ।

फागुन ३ गते भूमिसम्बन्धी अध्यादेशबारे छलफल गर्न बाँकी पेज ७ मा

कांग्रेस-एमालेको शासनकालमा बेथिति र भ्रष्टाचारले सीमा नाघिसक्यो !

काठमाडौं । नेपाल संघीय समाजवादी पार्टीका अध्यक्ष एवं पूर्वगृह राज्यमन्त्री मो.रिजवान अन्सारीले उत्पीडित जनताका लागि नयाँ राजनीतिक शक्ति निर्माण गर्नुपर्ने बाध्यात्मक अवस्था आइसकेको बताएका छन् ।

रौतहट जिल्लाको कनकपुरमा क्षेत्र नं. ३ को क्षेत्रीय भेलामा सम्बोधन गर्दै अध्यक्ष

अन्सारीले नेपाली जनताले कांग्रेस र एमालेहरूको शासन ५० वर्षदेखि भोग्दै आएको र ५० वर्षमा यिनीहरूको शासनमा मुलुकले बेरोजगारी भ्रष्टाचार असमानता बेथिति अन्याय र अत्याचार भोगिरहेको जिकिर गरेका छन् ।

नेपाली जनताको सपना दिगो शान्ति समानता समाजिक

बाँकी पेज ७ मा

कार्यसम्पादन मूल्यांकनमा

मध्यपुर थिमि पहिलो स्थानमा

भक्तपुर । कार्यसम्पादन मूल्यांकनको आधारमा भक्तपुरका ४ स्थानीय तहमध्ये मध्यपुर थिमि नगरपालिका सर्वोत्कृष्ट सावित भएको छ । यस वर्ष स्थानीय तहको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन (लिजा)मा दोश्रो भएको यो नगरपालिका कार्यसम्पादन मूल्यांकनमा भने

पहिलो बन्न पुगेको हो । राष्ट्रिय प्राकृतिक श्रोत तथा बित्त आयोगले सार्वजनिक गरेको परिणाम अनुसार मध्यपुर थिमि नगरपालिकाले १०० पूर्णाङ्कमा ७०.७ अङ्क प्राप्त गर्दै जिल्ला प्रथम भएको प्रेस संयोजक जगत प्रजापतिले

बाँकी पेज ७ मा

नगरकोट भ्रमण वर्ष सफल पार्ने उपत्यका मेयर्स फोरमको निर्णय

भक्तपुर - भक्तपुरको पर्यटकीय क्षेत्र नगरकोटमा सोमबार सम्पन्न उपत्यका मेयर्स फोरमको ११औं बैठकले आगामी वैशाख १ गतेदेखि चाँगुनारायण नगरपालिकाले आयोजना गर्न लागेको 'नगरकोट भ्रमण वर्ष' सफल पार्ने निर्णय गरेको छ ।

चाँगुनारायण नगरपालिकाको आयोजनामा नगरकोटमा सम्पन्न उपत्यका मेयर्स फोरमको बैठकमा सहभागी वागमती प्रदेशका मुख्यमन्त्री, प्रदेश मन्त्रीहरू, नगर प्रमुखहरू, उपप्रमुखहरूलगायत जनप्रतिनिधिहरूको बैठकले तीनै तहका सरकारले भ्रमण वर्ष सफल पार्न सहयोग गर्नुपर्नेमा जोड दिएका हुन् ।

वागमती प्रदेशका मुख्यमन्त्री

बहादुरसिंह लामाले नगरकोट भ्रमण वर्ष सफल बनाउन प्रदेश सरकारबाट आवश्यक सहयोग गर्ने प्रतिवद्धता जनाए । उपत्यका मेयर्स फोरमसँग सहकार्य गर्दै अगाडि बढ्न तयार रहेको भन्दै उनले त्यसका लागि नियमित छलफल आवश्यक रहेकामा जोड दिए ।

प्रदेशका आर्थिक मामिला तथा योजनामन्त्री कुन्दनराज काफ्लेले स्थानीय तह र प्रदेश सरकारबीच सहकार्य भए धेरै क्षेत्रमा अगाडि बढ्न सकिने औल्याए । उनले सहकार्य र समन्वयका आधारमा भ्रमण वर्ष सफल बनाउनुपर्नेमा जोड दिए ।

प्रदेशका आन्तरिक मामिला तथा कानूनमन्त्री सुरजचन्द्र लामिछानेले पर्यटकीय नगरी

नगरकोटको पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले गर्न लागिएको नगरकोट भ्रमण वर्ष सफल पार्न प्रदेश सरकारको सहयोग रहने बताए । उनले पर्यटन प्रवर्द्धनका माध्यमबाट नागरिकको जीवनस्तर सुधार गर्नुका साथै समृद्ध मुलुक निर्माणमा सहयोग पुग्ने विश्वास व्यक्त गरे ।

काठमाडौं उपत्यकामा सञ्चालित सवारीसाधनको धुवाँ प्रदूषण परीक्षण प्रविधि कार्यान्वयनमा अस्पतालजान्य फोहरमैला व्यवस्थापन गर्नेलगायत निर्णय बैठकले गरेको छ ।

प्रदेश सरकार र स्थानीय तहबीच वित्तीय हस्तान्तरण, राजस्व बाँडफाट र अन्तरतह समन्वयसम्बन्धी विषयमा छलफल गर्नुका साथै स्थानीय तह, प्रदेश सरकार र सङ्घीय सरकारबीचको आपसी सहकार्य, समन्वय गर्दै अगाडि बढ्नेबारे सहमति भएको थियो ।

चाँगुनारायण नगरपालिकाका प्रमुख जीवन खत्रीले पर्यटकीय क्षेत्र नगरकोटलाई मेयर्स फोरमका माध्यमबाट चिनाउने अवसर पाएको चर्चा गर्दै समग्र

बाँकी पेज ७ मा

नुन र मुटु रोगको सम्बन्ध

● डा. राजेन्द्र कोज

काठमाडौं । नुन हाम्रो भान्साको एक अपरिहार्य वस्तु हो । हामीले बिहानको नास्तादेखि खाना, दिउँसोको खाजा र साँझको खानामा नुनको प्रयोग गरेकै हुन्छौं । अफ भनौं नुन हाम्रो जिब्रोको स्वाद हो, जसको अभावमा हामीले खाने भोजन स्वादिष्ट हुँदैन । नुनको अभावमा शरीरमा आलस्यता आउने मात्र होइन, स्वास्थ्यमा अनेक समस्या हुने गर्दछ ।

नुन हाम्रो संस्कृतिसँग पनि जोडिएको छ । जुठो बार्दा नुन नखाने, कतिपय पूजाआजामा अनिवार्य प्रयोग गरिन्छ । यसरी हाम्रो शरीरका लागि अपरिहार्य नुन किन फेरि हानिकारक छ, त भन्ने प्रश्न पनि उठ्ने गर्दछ । ठिक्क हुँदा ठीक, बेसी हुँदा हानिकारक हुने भएकाले नुनको प्रयोगमा ध्यान दिनुपर्छ । दैनिक कति नुन हाम्रो शरीरका लागि आवश्यक हो त भन्ने कुरा व्यक्तिको जीवनशैली, ठाउँ

र स्वास्थ्य अवस्थाले पनि केही फरक पार्न सक्छ । सामान्यतः दैनिक दुईदेखि तीन ग्रामसम्म नुन (सोडियम) सेवन गर्नु उपयुक्त हुन्छ । बढीमा पाँच ग्राममा सीमित रहनेगरी खान सकिने भन्ने विश्व स्वास्थ्य सङ्गठन (डब्लुएचओ) ले पनि भनेको छ ।

मुटुसँगको सम्बन्ध नेपालमा नुन सेवन र मुटु रोगको सम्बन्ध गम्भीर चिन्ताको विषय बनेको छ । आयोडिनयुक्त नुनले थाइराइड जस्ता रोग नियन्त्रण गर्न सहयोग पुऱ्याए पनि यसको अत्यधिक सेवनले मुटु रोगलाई निम्त्याउन सक्छ । यहाँका मानिसको जीवनशैली, खानपान र स्वास्थ्य शिक्षाको अभावका कारण नुनको अत्यधिक सेवन र यसको कारणले हुने मुटु रोगका समस्या बढ्दो क्रममा छन् । हाम्रो स्वास्थ्यका लागि दुईदेखि तीन ग्राम उपयुक्त हुन्छ तर अधिकांश नेपालीले दैनिक पाँच ग्रामभन्दा धेरै नुन

सेवन गर्ने गर्छन् । विशेषगरी अचार, तिख्खर खानेकुरा, तथा प्रशोधित खानेकुराहरू जस्तै, लेज, कुरकुरे, चाउचाउ आदिमा उच्च मात्रामा नुन हुन्छ । ग्रामीण क्षेत्रमा प्राकृतिक खानाको प्रयोग भए पनि, सहरी क्षेत्रमा प्रशोधित खाना र फास्ट फुडको लोकप्रियताले नुन सेवनको दर उच्च देखिएको छ ।

नुन र मुटुरोग बीचको सम्बन्ध धेरै अध्ययनहरूद्वारा पुष्टि भएको छ । नुनमा सोडियमको मात्रा धेरै हुन्छ । अत्यधिक सोडियमले शरीरमा पानी थुप्रिने (पानी धारण गर्ने) समस्या उत्पन्न गराउँछ, जसले गर्दा रक्तचाप बढ्छ । रक्तचापले मुटु र रक्तनलीहरूको स्वास्थ्यमा प्रतिकूल प्रभाव पार्न सक्छ । उच्च रक्तचाप (हाइपरेन्सन) मुटु रोगको प्रमुख जोखिम कारक हो । नेपालमा हृदय रोग मृत्युको प्रमुख कारणमध्ये एक

बाँकी पेज ७ मा

सांसदको दश प्रश्नमा प्रम ओलीको जवाफ

काठमाडौँ । प्रधानमन्त्री केपी शर्मा ओलीसँग सांसदहरुले आज प्रत्यक्ष प्रश्न गरेका छन् । आज बसेको प्रतिनिधि सभा बैठकमा १० सांसदका प्रश्नको प्रधानमन्त्री ओलीले जवाफ दिएका छन् । सांसदको प्रश्न र प्रधानमन्त्री ओलीले जवाफ जस्ताको तस्तै :

प्रश्न नं. १
प्रश्नकर्ता मा. प्रकाश ज्वाला
प्रश्नको व्यहोरा
सम्माननीय सभामुखज्यू,
प्रधानमन्त्रीसँग प्रश्नोत्तर कार्यक्रममा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूसँग निम्न प्रश्नहरू सोध्न चाहन्छु:-

(१) तपाइले तामझामका साथ शिलान्यास गरेका १६५ निर्वाचन क्षेत्रीय रणनीतिक सडकहरू बजेटको अभावमा अलपत्र र अधुरा छन् भने पालिका अस्पतालहरू कतिका जगमात्र बसेका छन्, कतिका पिलरमात्र अस्थिपञ्जरजस्तै उभिएका छनारणनीतिक सडकहरू र पालिका अस्पतालहरूको लागि बजेटको व्यवस्था गरेर काम सम्पन्न गर्ने योजना के छ ?

(२) प्रधानमन्त्रीज्यू तपाईंले सिद्धबाबा सुरुडमार्गको ब्रेक थु हुनुलाई सरकारको सबैभन्दा ठूलो उपलब्धि को रूपमा लिनु भयो। तर अघिल्लो सरकारको बेलामा ब्रेक थु भएको नागदुङ्गा सुरुड मार्ग सञ्चालनमा ल्याउन सरकार किन उदासिन छ? राप्ती लोकमार्ग र कर्णाली राजमार्ग अत्यन्त जीर्ण भई जनताले निकै सास्ती व्यहोरिरहेकाले उक्त योजनाहरूको लागि पर्याप्त बजेट व्यवस्था गरी स्तरोन्नति गर्नका लागि सरकारसँग के योजना छ ?

(३) भूकम्प प्रभावित जाजरकोट, रुकुम पश्चिम, सल्यान लगायतका जिल्लाहरूमा भूकम्प पीडितहरूले अस्थायी आवासको लागि पाउनु पर्ने दोश्रो किस्ताको रकमसमेत पाउन सकेका छैनन्। भूकम्प पीडितको पूर्णस्थापना र क्षतिग्रस्त संरचनाको पुर्ननिर्माणको काम त शुरु पनि भएको छैन। छाप्रोमा बस्न विवस बाढी पहिरो पीडित र भूकम्प प्रभावित क्षेत्रका जनताका समस्या कहिले समाधान गर्नुहुन्छ ?

(४) सहकारी पीडित, चर्को व्याजबाट पीडित, लघु वित्त पीडित, मिटर व्याज पीडित, गुठी पीडित मोही किसान, आफ्नो उत्पादनको उचित मूल्य नपाएका उखु किसान, भुक्तानी नपाएका दुध किसान, महंगीको मारमा परेका आम जनसमुदायलाई सरकारले कहिले दिन्छ न्याय र राहत?

प्रश्न नं. १ को जवाफ
माननीयज्यूले उठाउनुभएको प्रश्नको लागि धन्यवाद।

(१) मेरो अघिल्लो कार्यकालमा मैले निर्वाचन क्षेत्र रणनीतिक सडक र हरेक पालिकामा आधारभूत अस्पतालहरूको आवश्यकता महसुस गरी सो को निर्माणको सुरुवात गरेको थिएँ। तर त्यसको केही समयपछि नै सरकार परिवर्तन भयो र म बाहिरिएँ। त्यसपछि आउने सरकारहरूले ती कार्यक्रमहरू रद्द गरे। निर्माण रोकियो। प्रश्नकर्ता माननीय पनि त्यसपछिका सरकारमा भौतिक पूर्वाधार मन्त्री हुनुहुन्थ्यो कि जस्तो लाइछ। कार्यक्रमहरू रद्द गर्नुले नै फेरि त्यसको प्रगति खोज्ने हामीमा अनौठो संस्कार छ।

उपरोक्त सबै सडक र अस्पतालहरूको निर्माण सम्पन्न गर्न ठूलो बजेटको आवश्यकता पर्छ। ती अस्पतालहरू केही संख्यामा निर्माण सम्पन्न भएका छन्। उपलब्ध स्रोत र साधनलाई ध्यान दिई बाँकी सडक र अस्पतालहरू प्राथमिकता पूर्वक निर्माण भइरहेका छन्। हामी फेरि सरकारमा आएको ६ महिना पुग्यो।

सरकारले स्वास्थ्य क्षेत्रलाई उच्च प्राथमिकता दिएको छ। स्थानीय तहमा ५/१०/१५ बेडका अस्पतालहरू निर्माणाधीन छन्। अस्पतालको पूर्वाधार निर्माण र जनशक्ति व्यवस्थापनका लागि उपलब्ध स्रोत र साधनको

प्राथमिकताकासाथ विनियोजन गरिरहेको र आगामी वर्ष पनि प्राथमिकतापूर्वक विनियोजन गरिने छ।

नेपालभर रहेका हरेक निर्वाचन क्षेत्रहरूमा तुलानात्मक रूपमा घना बस्ती भएका स्थानहरू एवम् स्थानीय प्राथमिकतामा परेका रुट हुँदै जाने भएकाले निर्वाचन क्षेत्र रणनीतिक सडक कार्यक्रम प्रभावकारी सावित भएको छ। हालसम्म यसको प्रगति करिब ५८ % रहेको छ भने अधिकांश सडकहरू यस आर्थिक वर्षमा नै सकिने भएकाले सरकारले उच्च प्राथमिकताकासाथ बजेट व्यवस्थापन गर्ने विश्वास दिलाउन चाहन्छु।

(२) सरकारले खासगरी सडक पूर्वाधार विकासलाई महत्व दिई सोही अनुरूप बजेट विनियोजन गर्ने गरेको छ। माननीयज्यूले उठान गर्नुभएको सिद्धबाबा सुरुडमार्गको ब्रेक थु हुनु खुशीको कुरा हो। उक्त सुरुडमार्ग २०८३ चैत्रमा सक्ने लक्ष्य रहेतापनि हालसम्म कुल ४३ प्रतिशत सहित १ हजार १ सय २६ मिटर मुख्य सुरुड खन्ने कार्य सम्पन्न भएको छ भने यसको सञ्चालन तथा व्यवस्थापन समेत निर्माण व्यवसायीबाट हुनेगरी व्यवस्था मिलाइएको छ।

त्यसैगरी, नागदुङ्गा सुरुड मार्गका सम्बन्धमा कुरा गर्दा उक्त सुरुडमार्ग २०८२ कार्तिकमा सक्ने लक्ष्य रहेकोमा हालसम्म ८५ प्रतिशत प्रगतिसहित अत्यावश्यक पर्ने िर्णजतप्लन, खमलतर्पवतप्यल हल्को कार्य भैरहेकोले निर्माण कार्य सम्पन्न हुने चरणमा रहेको छ। यसैगरी राप्ती लोकमार्गमा ६० करोड बराबरको स्रोत सुनिश्चित गरी निर्माण कार्य अगाडी बढाइदै छ। कर्णाली राजमार्गको जीर्णखण्डहरूमा मर्मत कार्यहरू भैरहेको अवस्था छ।

(३) जाजरकोट भूकम्पबाट प्रभावित जिल्लाहरूमा हालसम्म ३ अर्ब ९.५ करोड ६५ लाख रकम निकास भैसकेको छ। रुकुम र जाजरकोट जिल्लामा जिल्ला विपद् व्यवस्थापन समितिबाट सिफारिस भै रितपूर्वक आएका सबै भूकम्प प्रभावितका लागि प्रथम र दोस्रो किस्ताको रकम पठाइसकिएको छ। २०८१ माघ महिनामा मात्रै भूकम्प प्रभावितहरूका लागि थप रु.८० करोड निकास भएको छ। जाजरकोट भूकम्पको विस्तृत क्षति आँकलनका लागि इन्जिनियरहरूको पहिलो टोली यसै हप्ता देखि फिल्डमा खटिने छ।

मनसुनजन्य विपद् एवं भूकम्पबाट प्रभावितहरूको समस्या समाधानका लागि विपद् व्यवस्थापन राष्ट्रिय परिषद्को मिति २०८१ पौष २८ गते बसेको बैठकले रु. १ खर्ब १ अर्बको पुनर्निर्माण तथा पुनर्स्थापना योजना स्वीकृत गरी निजी आवास र भौतिक पूर्वाधार पुनर्निर्माणको लागि स्पष्ट मार्गचित्र तयार भएको छ। सो को प्राथमिकताको आधारमा कार्यान्वयन हुँदै जानेछ।

(४) सरकारले सहकारी क्षेत्रमा देखिएका समस्या समाधानका लागि नीतिगत, संस्थागत र व्यवस्थापकीय सुधारका कार्य गरिरहेको छ र पहिले देखिएका समस्याहरू विस्तारै समाधान उन्मुख रहेका छन्। सहकारी ठगीमा चालु आर्थिक वर्षमा मात्र नेपाल प्रहरीबाट रु. ५ अर्ब ११ करोड ठगी गरेको आरोपमा ४८ वटा मुद्दा दर्ता भैसकेका छन्। सरकारले सहकारी सम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्न वनेको अध्यादेश, २०८१ जारी गरेको छ। जुन यस क्षेत्रमा देखिएका समस्या समाधानका लागि कोशेढुङ्गा सावित हुनेछ। त्यसैगरी, बचत तथा ऋणको मुख्य कारोवार गर्ने सहकारीहरूको नियमनका लागि राष्ट्रिय सहकारी नियमन प्राधिकरणको गठन गरी कार्यसम्पादन भइरहेको छ।

यहाँले उठान गर्नुभएको अनुचित लेनदेन (मिटर व्याज) पीडितलाई न्याय र राहत दिने सम्बन्धमा यस समस्याको अन्त्य गरी दीर्घकालीन समाधान गर्नका लागि जाँचबुझ गरी राय/सुझाव

सहितको प्रतिवेदन पेश गर्न गठन भएको आयोगमा दर्ता भएकामध्ये ५ हजार २ सय उजुरी फर्छ्यौट भैसकेका छन्। यसैगरी, नेपाल प्रहरीका जिल्लास्थित कार्यालयमा प्राप्त उजुरीहरू छानवीन गरी टुंग्याउने कार्य भैरहेको छ।

माननीयज्यूले उठान गर्नुभएको उखु किसानले आफ्नो उत्पादनको उचित मूल्य नपाएको र दुग्ध किसानको बाँकी रकम भुक्तानी हुन नसकेको विषयमा सरकारको ध्यानाकर्षण भएको छ।

यसै सन्दर्भमा उखु किसानले आफ्नो उत्पादनको उचित मूल्य पाउनु भन्ने उद्देश्यले उखु कसिङ्ग हुनुपूर्व नै नेपाल सरकारले उखुको खरिद मूल्य तोक्ने गरेको छ। सरकारले निर्धारण गरेको खरिद मूल्यमा कृषकहरूबाट उखु खरिद गरी तुरुन्तै भुक्तानी दिन उखु मिलहरूलाई निर्देशन दिइएको छ। चालु आर्थिक वर्षका लागि मंसिर महिनामै उखुको खरिद मूल्य रु. ५ सय ८५ प्रति क्विन्टल तोकिएको छ। गत वर्ष आफूले उत्पादन गरेको उखुलाई मिलमा कसिङ्ग गराएका ८ जिल्लाका करिब ६५ हजार कृषकहरूलाई सम्बन्धित उखु मिलले दिने खरिद मूल्यका साथै नेपाल सरकारले रु. ७० प्रति क्विन्टलका दरले १ अर्ब ४४ करोड ९२ लाख रकम अनुदान प्रवाह गरेको छ।

दुग्ध किसानको भुक्तानी सम्बन्धमा दुग्ध विकास संस्थानले हालसम्म २ अर्ब ४ करोड रकम भुक्तानी दिइसकेको छ। दुग्ध विकास संस्थानलाई दूध विक्री गर्ने सबै कृषकहरूको भाद्र मसान्तसम्मको बाँकी रकम भुक्तानी भइसकेको छ भने बाँकी रकम पनि क्रमशः भुक्तानीको प्रक्रियाका लागि अधि बढाइएको छ। केही निजी डेरीहरूले कृषकहरूलाई भुक्तानी गर्न बाँकी रहेको दूध विक्री रकम यथाशिघ्र भुक्तानी गर्न निर्देशन दिइएको छ।

जनतालाई महङ्गीको मारबाट मुक्त गर्न नियमित रुपमा र चाडबाडको समयमा सघन रुपमा बजार अनुगमन गर्ने गरिएको छ। खाद्य व्यवस्था तथा व्यापार कम्पनी लिमिटेड र साल्ट ट्रेडिङ लिमिटेड जस्ता सार्वजनिक संस्थानबाट चाडबाड लक्षित सुपथ मूल्य पसल देशका विभिन्न स्थानमा सञ्चालन गर्ने गरिएको छ।

कानून विपरीतका क्रियाकलाप कोही कसैले गरेमा प्रचलित कानून वमोजिम कारवाही गर्न सरकार प्रतिबद्ध छ।

प्रश्न नं. २
प्रश्नकर्ता मा. प्रतिक्ता तिवारी
प्रश्नको व्यहोरा
सम्माननीय सभामुख महोदय, सम्माननीय सभामुख महोदय मार्फत सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूलाई प्रश्न:

प्रश्न नं. १
मधेश प्रदेशमा राष्ट्रिय गौरवका आयोजना (जस्तै जयनगर-जनकपुर-कुर्था रेलवे, काठमाडौँ-तराई मधेश द्रुत मार्ग, निजगढ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थल, सुनकोशी मरिन डाइभर्सन) आदि। हालका तथ्याङ्क अनुसार अपेक्षित बजेट र समय सीमाभित्र प्रगति नभएको देखिएको छ। यस सन्दर्भमा तपाईंले ती आयोजनामा देखिएको बजेट, ठेक्का व्यवस्थापन र प्रक्रियागत ढिलाइका चुनौतीहरूलाई समाधान गर्न कस्ता ठोस नीति बजेट विनियोजन र अनुगमन सुधारका उपायहरू अवलम्बन गर्ने सोच राख्नुभएको छ ? साथै मधेश प्रदेशको विकासलाई राष्ट्रिय गौरवको स्तरमा पुर्‍याउन नयाँ रणनीतिक पहलहरू के के हुन् ?

चुरे दोहनका कारण मधेश प्रदेशमा खानेपानीका मुहान सुक्नुका साथै वातावरण प्रदूषणको जीवन्ता बढ्दो छ। जसकारण मानव सभ्यता बढ्दो समस्या पैदा भएको छ। यस्तै कोशीदेखि नारायणी नदीसम्म चुरेको काखमा कृत्रिम नहर निर्माण गरी चुरे तथा तराइ च्मअजबचनभ सिचाइ, खानेपानीको

समस्या समाधान गर्न उपयुक्त हुने देखिन्छ। यस सन्दर्भमा चुरे दोहन अन्त्य गर्न नेपाल सरकारको योजना के छ ? अब सुख्खा मौसमसँगै वर्षा नहुञ्जेलसम्म खानेपानीका चापाकल, नदीनाला सुकी पानीको हाहाकार बढ्ने छ। खानेपानी व्यवस्थापनको लागि तत्कालिन र दीर्घकालीन ठोस योजना के छ ? जान्न चाहन्छु।

प्रश्न नं. २ को जवाफ
१. तराई मधेशमा रहेका एवं त्यहाँका नागरिक लाभान्वित हुने आयोजनाहरूलाई सरकारले सधैं प्राथमिकतामा राखेको छ। यी आयोजनाहरूले तराई-मधेश क्षेत्र मात्र नभएर समग्र देशको आर्थिक एवं सामाजिक विकासमा योगदान पुर्‍याउने भएकोले देशकै राष्ट्रिय गौरवका आयोजनाहरू हुन्। सोझै योजनामा यी आयोजनालाई प्राथमिकताका साथ समावेश गरिएको छ। आवधिक योजनाको लक्ष्य अनुरूप हरेक वर्ष नीति तथा कार्यक्रम एवं बजेटमा पनि यस्ता आयोजनामा उल्लेखनीय बजेट विनियोजन गरी आयोजना कार्यान्वयनमा संलग्न निकायहरूलाई क्रियाशिल बनाइएको छ।

जयनगर-जनकपुर-कुर्था-विजयपुरा ५२ किलोमिटर रेलवेको निर्माणकार्य सम्पन्न भई यात्रुवाहक रेलसेवा दैनिक संचालन भएको छ। जयनगर-जनकपुर हरेक दिन ३ पटक र जनकपुर-विजयपुरा दिनको १ पटक आउने-जाने गरी रेल सेवा दिइएको छ। थप विजयपुरा-वर्दिबास सम्मको १७ किलोमिटर खण्डमा भारतीय सरकारको सहयोगमा छिट्टै निर्माण प्रक्रिया अधि बढ्दैछ।

काठमाण्डौँ-तराई मधेश द्रुत मार्गलाई शीघ्रताका साथ सम्पन्न गर्न नेपाली सेनालाई यसको जिम्मेवारी तोकिएको छ। यस आयोजना लाई छिटो सम्पन्न गर्ने सम्बन्धमा सम्बद्ध निकायका उच्च पदाधिकारीहरूसँग पटक पटक छलफल गरी तीव्रताका साथ कार्यान्वयन गरेको छ। यस आयोजनाको हालको भौतिक प्रगति ३७.६ प्रतिशत रहेको छ।

सुनकोशी मरिन डाइभर्सन बहुउद्देश्यीय आयोजनाको सुरुङ्गको निर्माण सम्पन्न भई हाल हेडवर्क्स र पावरहाउस लगायतका संरचना निर्माणको काम अधि बढेको छ। हाल यसको भौतिक प्रगति ३५.१८ प्रतिशत रहेको छ।

निजगढ अन्तर्राष्ट्रिय विमानस्थलले ठूलो लगानीको माग गर्दछ। त्यस योजनाको लगानीको व्यवस्थापन गरी निर्माणकार्य अगाडि बढाउन सरकार सकारात्मक छ।

२. चुरेको भू-वनोट, माटोको प्रकृति, जैविक विविधतामा ह्रास र छोटो समयमा सघन वर्षा आदि कारणले यो क्षेत्र अति संवेदनशील छ। चुरे क्षेत्र र तराई मधेशमा देखिएको पानीको समस्या समाधानका लागि शुरुवाती चरणबाटै राष्ट्रपति चुरे संरक्षण कार्यक्रम मार्फत पानीका स्रोतको संरक्षणका विभिन्न कार्यक्रमहरू सञ्चालन हुँदै आइरहेका छन्। हालसम्म ६ सय ५७ वटा भूमिगत जल पुनर्भरण, पोखरी निर्माण तथा संरक्षण, १ सय ५९ वटा तालतलैया तथा सिमसार व्यवस्थापन, १ सय ७६ वटा च्चप्ल धवतभच चगलयाा जबचखभकतप्लन मक, ७६ वटा जल पुनर्भरण एवं संरक्षण पोखरी निर्माण, ५ सय ४८ वटा पानी मुहान संरक्षण तथा कुवा उत्खनन् लगायतका कार्य सम्पन्न गरिएको छ। चुरेको संरक्षण गरी वातावरण संरक्षण, खानेपानीको आपूर्ति व्यवस्थापन जस्ता जनतासँग प्रत्यक्ष सम्बन्धित रहेका विषयमा सरकारले उच्च प्राथमिकता दिएको छ।

प्रश्न नं. ३
प्रश्नकर्ता मा. प्रतिमा गौतम
प्रश्नको व्यहोरा

प्रतिनिधि सभा नियमावली, २०७९ को नियम ५६ र ५८ बमोजिम सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूलाई देहायको प्रश्न सोध्न यो सूचना दिएको छु।

नेपालमा विकास निर्माणमा योजनाहरू समयमा सम्पन्न नहुने गम्भीर समस्या रहेको छ। एउटा आयोजना सम्पन्न हुन औषतमा करिब १५ वर्ष लाग्ने अवस्था रहेको तथ्यले देखाउँछ। जसका कारण राष्ट्रिय गौरवका ठूला आयोजना जस्तै सिक्टा सिंचाई आयोजना, बबई सिंचाई आयोजना राष्ट्रिय प्राथमिकता आयोजना र अत्यावश्यक परियोजनाहरू समेत दशकौंसम्म अधुरै रहेका छन्। फन ठूला आयोजनालाई बहुवर्षीय बनाउने र न्यून बजेट छुट्टयाएर होल्ड गर्न प्रवृत्तिले स्रोत सुनिश्चितता नहुनु र भुक्तानी प्रक्रियामा ढिलाइ हुनुले यस्ता परियोजनाहरू समयमै सम्पन्न नहुनुको प्रमुख कारण रहेका छन्। स्थिर र दीर्घकालीन वित्तीय व्यवस्थापनको अभावले निर्माण कार्य अत्यन्त सुस्त बनाउनुका साथै लागत अत्यधिक वृद्धि गरिरहेको छ। यसले निर्माण व्यवसायीहरूलाई वित्तीय संकटमा पार्नुका साथै सर्वसाधारणले तोकिएको समयमा सेवा उपयोग गर्न नपाउने अवस्था सिर्जना भएको छ भने लागत बढ्ने गरेको छ। जसले राष्ट्रिय विकासको गति अवरुद्ध गर्दै नेपालको आर्थिक वृद्धिमा समेत नकरात्मक प्रभाव पारिरहेको छ।

नेपालमा ठूला राष्ट्रिय परियोजनाहरू दशकसम्म अधुरै रहने समस्यालाई समाधान गर्न र आयोजना समयमा नै सम्पन्न गर्नको लागि सरकारले बजेट व्यवस्थापन स्रोत सुनिश्चितता र भुक्तानी प्रक्रियामा सुधार गर्न के कस्ता प्रयास गरिरहेको छ ? कानूनमा समस्या हो ? कार्यान्वयनमा हो ? नियममा हो ? वा नियतमा ? बहुवर्षीयको नाममा योजना बनाउने न्यून स्रोत छुट्टयाउने र प्रगति नहुने अवस्था कसरी रोक्न सकिन्छ ? यस्ता परियोजनाहरूलाई प्रभावकारी बना(उन र समयमै सक्ने के कस्तो योजना सरकारको छ ? साथै, विगतमा देखिएको ढिलाइ गर्ने, काम सम्पन्न नगर्ने, नगराउने प्रवृत्तिलाई रोक्न सरकारले के कस्ता ठोस कदम चाल्दैछ ?

प्रश्न नं. ३ को जवाफ
माननीयज्यूले उठाउनु भएको सिक्टा सिंचाइ र बबई सिंचाइ आयोजना लगायतका राष्ट्रिय गौरव र राष्ट्रिय प्राथमिकताका ठूला आयोजनाहरू समयमा सम्पन्न गर्ने विषयमा म पनि गम्भिर र संवेदनशील छु। मेरो सरकार गठन भएपछि यी आयोजनाहरू समयमै सम्पन्न गर्न तथा निर्माण व्यवसायीको भुक्तानीको समस्या समाधान गर्न मैले सुरु देखि नै पहल गरिरहेको छु। आर्थिक वर्ष २०८०/८१ को अन्त्यमा भुक्तानी गर्न बाँकी रहेको दायित्वमध्ये हालसम्म रु. २२ अर्ब ४३ करोड ३६ लाख भुक्तानी भइसकेको छ।

यसै सन्दर्भमा ठूला राष्ट्रिय परियोजनाको लागि स्रोतको समस्या आउन नदिन सम्बन्धित मन्त्रालयलाई बजेट तर्जुमाको लागि प्रदान गरिएको बजेट सिलिङबाट त्यस्ता आयोजनाका लागि सो आर्थिक वर्षमा आवश्यक पर्ने रकम विनियोजन गरी इयरमार्क गरेपछि मात्र अन्य आयोजना तथा कार्यक्रममा बजेट छुट्टयाउने गरी नीतिगत प्रबन्ध गरिएको छ।

नयाँ बहुवर्षीय आयोजनाका लागि स्रोत सुनिश्चित गर्दा विस्तृत आयोजना प्रतिवेदन वा विस्तृत इन्जिनियरिङ डिजाइन स्वीकृत भएको, वातावरणीय मूल्याङ्कन सम्बन्धी परीक्षण सम्पन्न भएको, जग्गा प्राप्तिको प्रक्रिया टुङ्गिएको, साइट क्लियरेन्स भएको, मध्यमकालीन खर्च संरचनामा समावेश भएको तथा खरिद गुरुयोजना तथा कार्यान्वयन योजना स्वीकृत भएको आयोजनाको कार्यान्वयन आवश्यक र औचित्यपूर्ण देखिएमा स्रोतको उपलब्धताको आधारमा मात्र स्रोत सहमति दिने कानूनी व्यवस्था गरिएको छ।

राष्ट्रिय गौरवका आयोजना तथा बाँकी पेज ५ मा

संस्कृति पुनर्जीवित गर्दै बागलुङ बजारका स्थानीय

काठमाडौँ । ऐतिहासिक हनुमान नाचले बागलुङ बजारको किनारारटोलमा मानिसहरू अवेर रातिसम्मै ठेलमठेल गर्दै रैथाने संस्कृतिको आनन्द बटुले । लौरो जुम्फाउँदै मृदङ्ग र भ्यालीको तालमा नाचिरहेका कलाकारले दर्शकदीर्घाको मन जिते । नाच अवलोकनका लागि गण्डकी प्रदेशका स्वास्थ्यमन्त्री कृष्णप्रसाद पाठकसहितका विशिष्ट व्यक्तिहरू पनि किनारारटोल आइपुगेका थिए । नौ वर्षको अन्तरालमा गत भदौ ११ मा सुरु भएको हनुमान नाच त्यसयता तसोपटक विधिवत् रूपमा नचाइएको हो । भदौ ११ बागलुङ नगरपालिका-३ नारायणचोक, मडिसर १५ मा बडा नं २ लोकतान्त्रिकचोक र शनिवार बडा नं ३ किनारारटोलमा नाच निकालिएको हनुमान संरक्षण परिषद्का अध्यक्ष तीर्थप्रसाद श्रेष्ठले जानकारी दिए । यही फागुन १० गते राधाकृष्णटोलमा नाचको तयारी भइरहेको उनले बताए ।

नारायणचोकमा हनुमानको मूर्ति प्रतिस्थापन र पूजाविधि गरेपछि हनुमान नाच सुरु भएको थियो । सोही दिन भीमसेनको मन्दिरमा विशेष पूजाआजा गरी बोका बलि दिने परम्परासमेत रहिआएको छ । नारायणचोकमा मुख्य पूजाआजासहित नाच सुरु गरेपछि बजारका विभिन्न टोलटोलमा पुगेर उक्त नाच देखाउने चलन छ । 'टोल पूजाका रूपमा त्यो सञ्चालन हुन्छ, माग भए जिल्लावाहिर पनि पुगेर नाच देखाउन सकिन्छ', हनुमान नाचका मूलकजी (व्यवस्थापक) ईश्वरप्रसाद मलेपतिले भने,

'टोल पूजा सकिएपछि यसपालिको हनुमान नाचलाई विधिवत् रूपमा विसर्जन गर्छौं ।' यसअघि विसं २०७२ र विसं २०६३ मा हनुमान नाच देखाइएको उनको भनाइ छ ।

मेला-महोत्सवमा भाँकीका रूपमा नाच प्रदर्शन गर्ने गरिए पनि विधिवत् रूपमा नाच निकाल्न भन लामो समय कुर्नुपर्ने अवस्था रहेको परिषद्ले जनाएको छ । हनुमान नाच खर्चिलो मानिन्छ । एकैपटक धेरै कलाकार र व्यवस्थापकहरू आवश्यक पर्ने हुँदा तयारीका लागि धेरै समय चाहिने मूलकजी मलेपतिले बताए । उनका अनुसार यसअघि काठमाडौँ, भक्तपुर, पोखरा, भैरहवालगायतका ठाउँमा उक्त नाच प्रदर्शन गरिएको थियो । चैतको अन्तिम मङ्गलबार नाच समापन गर्ने पूर्वयोजना रहेपनि वैशाख-जेठसम्म नाच लम्बिने देखिएको उनको भनाइ छ ।

के हो ऐतिहासिक हनुमान नाच ?

भक्तपुरबाट सुरु भएता पनि हनुमान नाच बागलुङ, बेनीलगायत सीमित ठाउँमा मात्र संरक्षित रहेको संस्कृतिकर्मी प्रेम छोटेले बताए । तीन, पाँच, सात र नौ गरी विजोर वर्ष पारेर नाच नचाउने परम्परा रहेको उनको भनाइ छ । पौराणिककालका वीर हनुमानको आराधनाले शक्ति प्राप्त हुनुका साथै सुख, समृद्धि प्राप्त हुने विश्वासमा हनुमान नाच नाच्ने गरिएको संस्कृतिकर्मी छोटेले बताए । रामायणका प्रमुख पात्रसमेत रहेका हनुमानमा निहित पराक्रम, वीरता, अनुशासन र भक्तिभावलाई नृत्यको

माध्यमबाट प्रदर्शन गरिने उनको भनाइ छ ।

'नाचमा १३ जोडी कलाकारले हनुमानको स्वरूप धारणा गरेर दिने प्रस्तुति कलात्मक हुन्छ, विभिन्न दस तालमा यो नाच नाचिन्छ', उनले भने, 'यो पाँच सय वर्षभन्दा पहिले भक्तपुरबाट सुरु भएको नाच हो, पछि त्यहाँबाट बागलुङ बसाइँ सरेर आएका नेवारहरूले हनुमान नाचको संस्कृति पनि सँगै ल्याए ।' बागलुङमा नेवार समुदायको इतिहास भन्दा तीन सय ५० वर्ष पुरानो छ ।

विसं १७६८ मा पहिलोपटक नेवार जाति बागलुङ प्रवेश गरेको इतिहासमा उल्लेख रहेको संस्कृतिकर्मी छोटेले बताए । उनका अनुसार मल्लकालीन समयमा भक्तपुरका राजा भूपतिन्द्र मल्लले हनुमान नाच सुरु गरेका थिए । हनुमान नाच मङ्गलबार, बिहीबार र शनिबार मात्र नाच्न मिल्ने परम्परा छ । पछिल्लो समय नेवारबाहेक अन्य समुदायका कलाकारले पनि नाचमा भाग लिने गरेका छन् ।

'धेरै कलाकार चाहिने हुँदा यो नाच महँगो छ, पूजाआजा, पोसाक, वाद्ययन्त्रलगायत सामग्री व्यवस्थापनमा खर्च बढी हुन्छ', संस्कृतिकर्मी छोटेले भने, 'नाच सञ्चालनको लागि प्रधान कजी (व्यवस्थापक), उपप्रधान कजी, कजी, पुजारी, वाद्यवादक, कलाकारलगायत एकैपटक सयौं व्यक्ति खटिनुपर्छ ।' हनुमान नाच बागलुङकै ऐतिहासिक र सांस्कृतिक धरोहरको रूपमा रहेको उनले बताए ।

देवालय, सलामी, छ

ताल, आठ ताल, १२ ताल, २४ ताललगायत गरी दश तालमा नाच नचाइने हनुमान नाचका वाद्यवादक नीरज शाक्यले बताए । पुच्छरसहित हनुमानको भेष पहिरेका कलाकार एकापसमा लौरो जुम्फाउँदै मृदङ्ग र भ्यालीको तालमा नाच्ने गरेको उनको भनाइ छ । नाच्ने क्रममा कतिपयलाई 'वीर' उत्रने गरेको छ । 'बाजाको ताल छोपेर नाचिरहेका बेला तै ताल बिग्रियो भने पनि वीर उत्रने गर्छ, बाहिर दर्शकदीर्घामा रहेका व्यक्तिलाई पनि वीर उत्रन सक्छ', उनले भने, 'वीर उत्रेर शरीर काँप्ने, दौडने, भाग्ने गरेमा पुजारीबाट धूप सुँघाएर सामान्य अवस्थामा फर्काउने गरिन्छ ।'

हनुमान नाचका अग्रज कलाकार शाक्यले पौराणिक ग्रन्थ रामायणको कथाका विभिन्न घटना तथा प्रसङ्गमा आधारित रहेर ताल र नाचको संयोजन गरिएको बताए । 'हनुमानले लङ्का घेरेकोदेखि लडाइँ जितेर विजयोत्सव मनाएकोसम्मका भाव र विषयलाई नाच र सङ्गीतद्वारा प्रस्तुत गरिन्छ', उनले भने । बलियो हुने र आवाज राम्रो आउने हुँदा नाचमा पर्लासको लौरो प्रयोग गर्ने गरिएको छ । हनुमान नाचका मुख्य कलाकार (ज्यामाको) नाच्न थालेपछि मात्र अन्य कलाकारले नाच्न सुरु गर्दछन् ।

नाचको उत्पत्ति भएको भक्तपुरबाटै लोप हुन लागेको हनुमान नाचको संस्कृति बागलुङमा भने जीवित छ । पछिल्लो समय युवा पुस्ता पनि हनुमान नाचप्रति आकर्षित छन् । हनुमान नाच सुरु हुनुपूर्व हत्तीसम्म नाचको पूर्वअभ्यास हुने गर्छ । नाच र वाद्यवादनमा पारङ्गतहरूबाट हनुमानको कला र विधि नयाँ पुस्तामा हस्तान्तरण हुँदै आएको छ ।

हनुमान नाचबारेको ज्ञान, कला र शिल्प सिकाउने उद्देश्यले परिषद्ले वेलावेलामा प्रशिक्षणसमेत चलाउँदै आएको छ । यसपालि पनि प्रशिक्षणबाट नाच र वाद्यवादनतर्फ भन्दा ५० जना किशोर र युवा छानिएका थिए । उनीहरू नै अहिले हनुमान नाचमा कलाकारका रूपमा सहभागी छन् । विसं २०४६ मा हनुमान नाच संरक्षण परिषद् गठन भएपछि बागलुङमा नाचको संरक्षण तथा प्रवर्द्धनमा संस्थागत पहल सुरु भएको हो ।

सिंगापुर संसदमा भूट बोलेको आरोपमा एक सांसदलाई लाखौं जरिवाना

एजेन्सी । सिंगापुरका भारतीय मूलका विपक्षी नेता प्रीतम सिंहलाई संसदीय समितिसमक्ष शपथ लिएर भूट बोलेको दुई आरोपमा अदालतले दोषी ठहर गरेको छ । यसका लागि उनलाई १४,००० सिंगापुर डलर जरिवाना गरिएको थियो । सिंगापुरमा कानुन धेरै कडा छ । तर यदि कुनै सांसदले नेपालको संसदमा भूट बोले भने के हुन्छ ? के उनीमाथि कुनै कारवाही गरिनेछ, ताकि उनले मात्र होइन, अन्य सांसदहरूले पनि यो कुरा सम्झून् र पाठ सिकून् ?

यद्यपि, सिंगापुरका भारतीय मूलका सांसद जेल र भारी जरिवाना दुवैबाट बच्न सफल भए । सिंगापुरको संविधानले यदि कुनै बहालवाला सांसदले संसदमा भूट बोलेमा, कम्तिमा एक वर्षको जेल सजाय वा कम्तिमा १०,००० सिंगापुर डलर जरिवाना भएमा उसले आफ्नो पद गुमाउने व्यवस्था गरेको छ । उनी चुनाव लड्न पनि अयोग्य हुनेछन् । त्यसैले, सिंगापुरका सांसद यो कठोर सजायबाट बच्ने ।

सिंगापुरको निर्वाचन विभागले सिंहमाथि लगाइएको प्रतिबन्ध उनलाई सांसदको रूपमा अयोग्य ठहराउने तहसम्म नपुगेको पुष्टि गरेको छ । अब उनी अर्को चुनाव लड्न सक्छन् ।

४८ वर्षीय सिंहलाई वर्कस पार्टीका पूर्व सांसद रईस खानको आचरणको छानविन गर्ने संसदीय समितिसमक्ष भूटो बयान दिएकोमा दोषी ठहर गरिएको थियो । खानले यौन दुर्व्यवहार पीडितलाई प्रहरी चौकीमा साथ दिएको बारेमा बनावटी कथा बनाएको स्वीकार गरेका थिए । मुद्दाको सुनुवाइ चार महिना अघि सुरु भएको थियो ।

संसारभरका संसदहरूमा भूट बोल्ने सम्बन्धी फरक-फरक नियम र परिणामहरू छन् । सामान्यतया हरेक देशको संसदले यसलाई गम्भीर विषय मान्दछ । यद्यपि, नेपाल लगायत धेरै देशहरूमा, संसद सदस्यहरूले “संसदीय विशेषाधिकार” अन्तर्गत केही स्वतन्त्रता पाउँछन्, जसको माध्यमबाट उनीहरू संसदमा बयान दिँदा कानुनी कारवाहीबाट बच्न सक्छन् । यद्यपि, यो विशेषाधिकार भूट बोल्ने वा अन्य गलत कामहरूमा लागू हुँदैन ।

यदि नेपालमा कुनै सांसदले जानाजानी भूट बोल्छ भने । यदि यो प्रमाणित भयो भने, उनलाई संसदबाट निलम्बन गर्न सकिन्छ । यदि कुरा गम्भीर छ भने कानुनी कारवाही पनि गर्न सकिन्छ । तर, नेपालको संसदीय इतिहासमा कुनै पनि सांसद विरुद्ध यस्तो मुद्दा आएको छैन, न त यस्तो केही प्रमाणित भएको छ र न कुनै सजाय दिइएको छ ।

यदि कुनै सांसदलाई संसदमा भूट बोलेको आरोप लाग्यो भने, यो कुरा पहिले संसद भित्र वा बाहिर सार्वजनिक रूपमा उठाइन्छ । यो आरोप सामान्यतया विपक्षी सांसद, मिडिया वा अन्य संसदीय सदस्यले लगाउन सक्छन् । कुनै सांसदले गलत जानकारी दिएको स्पष्ट रूपमा स्पष्ट हुँदा, सदनमा प्रश्नोत्तरको समयमा होस् वा अन्य कुनै विषयमा, उसलाई भूट बोलेको आरोप लगाइन्छ । तर नेपालमा कुनै पनि सांसदले भूट बोलेको सन्दर्भमा मिडियावाजी बाहेक कुनै कारवाही हुने गरेको छैन । साथै यस विषयमा हालसम्म पनि संसदले कारवाही गरेको छैन । तर नेपालमा सांसदहरूको माग अनुसार संसदीय रेकर्डबाट उक्त भनाई हटाउन भने गरिएको देखिन्छ ।

त्यसपछि यो विषय संसदीय समितिमा जान सक्छ । नेपालको संसदमा, सांसदहरूले “संसदीय विशेषाधिकार” पाउँछन्, जसको अर्थ उनीहरूले सदनमा दिएको अभिव्यक्तिको लागि अभियोजनबाट कानुनी रूपमा सुरक्षित हुन्छन् । यद्यपि, यो विशेषाधिकारको दुरुपयोग गरेकोमा सांसद विरुद्ध अनुशासनात्मक कारवाही गर्न सकिन्छ ।ुथै संसदीय रेकर्डबाट सांसदको रेकर्ड हटाउन भने सकिन्छ ।

यदि सांसदले जानाजानी भूट बोलेको प्रमाणित भयो भने, यसलाई संसदीय विशेषाधिकारको उल्लङ्घन मान्न सकिन्छ । यदि आरोप गम्भीर छ भने, यो मुद्दा संसदीय समितिमा पठाउन सकिन्छ । यो समितिले आरोपहरूको छानविन गर्छ र आरोपहरू सत्य हुन् वा होइनन् भन्ने निर्णय गर्छ । यस विषयमा निष्पक्ष छानविन गरेपछि, समितिले आफ्नो प्रतिवेदन सदनमा प्रस्तुत गर्दछ ।

यदि अनुसन्धानले सांसदले भूट बोलेको पत्ता लगायो भने, सभामुख वा राष्ट्रियसभाका सभापतिले यस विषयमा ध्यान दिने अपेक्षा गरिएको छ । मुद्दाको गम्भीरता हेरेर उनीहरूले कारवाही गर्न सक्छन् । यसमा सांसदलाई निलम्बन गर्ने, संसदीय विशेषाधिकारको हननबारे स्पष्टीकरण दिन बोलाउने वा माफी माग्ने समावेश छन् । र अन्य प्रक्रिया हुन सक्छ ।

यदि कुरा धेरै गम्भीर छ भने, सांसदको सदस्यता समाप्त गर्ने विकल्प पनि हुन सक्छ । यसका लागि सदनमा मतदान प्रक्रिया हुन सक्छ, जसमा बहुमत सदस्यहरूले निर्णय लिन्छन् । सामान्यतया, यो मुद्दा पूर्ण रूपमा प्रमाणित भएपछि मात्र हुन्छ ।

- ब्रिटिश संसदमा “भूटा बयान” एक अपराध हो । यदि कुनै सांसदले संसदमा भूट बोलेमा जरिवाना, जेल सजाय वा सदस्यता समाप्त जस्ता गम्भीर सजाय हुन सक्छ । यदि कुनै सांसदले जानाजानी भूट बोले भने । यदि यो प्रमाणित भयो भने, उनीमाथि फौजदारी अभियोग लाग्न सक्छ । वेलायतमा, संसदीय कार्यवाहीमा ठगी गर्नु अत्यन्तै गम्भीर मानिन्छ ।

अमेरिकामा गम्भीर अपराध संयुक्त राज्य अमेरिकामा, “भूटा बयान” दिनु गम्भीर अपराध हुन सक्छ । यदि कुनै सांसदले संसदमा भूट बोले र त्यो भूटो बयान वा ठगीको हिस्सा भएको पाइयो भने, यो “भूटो बयान” अन्तर्गतको अपराध हुन सक्छ । यसले गर्दा उनीहरू विरुद्ध आपराधिक अभियोगहरू दायर हुन सक्छन्, जसमा जरिवाना र जेल सजाय सहितको दोषी ठहर हुन सक्छ ।

अष्ट्रेलियामा, राजीनामा दिन बाध्य पारिन्छ अष्ट्रेलियामा, यदि कुनै सांसदले संसदमा जानाजानी भूट बोले भने, यसलाई अनैतिक मानिन्छ । कुनै ठोस फौजदारी सजाय नभए पनि, यसले सांसदको प्रतिष्ठालाई गम्भीर रूपमा हानि पुऱ्याउन सक्छ । उनलाई राजीनामा दिन बाध्य पार्न सकिन्छ । कतिपय अवस्थामा, भूट बोल्दा चुनावी धाँधलीको आरोप पनि लाग्न सक्छ ।

चीनमा के हुन्छ ? यदि कसैले चीनको संसद (नेशनल पिपुल्स कांग्रेस) मा भूट बोल्थो भने, कानुनी र संसदीय नियमहरू अन्तर्गत उसको विरुद्ध कारवाही गर्न सकिन्छ । चीनमा, कम्युनिस्ट पार्टी र सरकारका नीतिहरूप्रति वफादारी र निष्ठालाई उच्च मूल्याङ्कन गरिन्छ । यदि कुनै सदस्य वा अधिकारीले जानाजानी भूट बोले वा गलत जानकारी प्रदान गरेमा, उसले अनुशासनात्मक कारवाही, पदबाट हटाउने वा कानुनी दायित्व पनि भोग्न सक्छ ।

थिमि टाइम्स साप्ताहिक

– छिमेकी तथा आफना साथीभाइको निन्दा गर्ने बानी परापूर्व कालबाटै मानिसको मनोरंजनको विषय बन्दै आएको छ ।

– प्रेमचन्द

सम्पादकीय

हिउँदै अधिवेशन विना उपलब्धि खेर जाने लक्षण

प्रमुख प्रतिपक्ष र प्रतिपक्षको चौतर्फी विरोध र दबाब पछि अपेक्षाकृत ढिलो गरी सुरु भएको संसद्को हिउँदै अधिवेशन पनि राजनीतिक दलका नेताहरूको ‘प्रतिष्ठाको लडाइँ’ का कारण खेर जाने सन्देह बढ्दै गएको छ । सरकारले संसद अधिवेशन नबोलाएर अध्यादेशबाट नै सरकार संचालनको प्रक्रिया थाले पछि प्रमुख प्रतिपक्ष, प्रतिपक्ष र जनमानसबाटै चर्को रुपमा विरोध शुरु भएको थियो । साथै सरकारको रबैयाका कारण सरकारमा सामेल दलकै केही नेता तथा कार्यकर्तासमेतले सरकारको विरोध गर्न थालेका थिए । जसको कारण सरकार बाध्य भएर अन्ततः हिउँदै अधिवेशन बोलाउन बाध्य बनेको थियो । अहिले सदन चलिरहेको अवस्थामा पनि सत्ता र विपक्षी दलका नेताहरू सदनभित्र र बाहिर दुवैतिर कटु आरोपप्रत्यारोपमा लागेका छन् ।

सत्ता र विपक्षका बीचमा त विवाद कायमै रहेको अवस्थामा सभामुख देवराज धिमिरे पनि विवादमा तानिएका छन् । सभामुखले सरकारी बलमिच्याइँविरुद्ध बोल्ने समय नदिएर संसदीय मूल्यमा प्रहार गरेको आरोप विपक्षका सांसदहरूबाट लगाइएको छ । एउटा विधेयकमा प्रचलित अभ्यासविपरीत मन्त्रीले नै संशोधन प्रस्ताव गरेको विरोधमा विपक्षका सांसदहरूले बोल्नका लागि समय माग्दा सभामुखले समय नदिएको र विपक्षको आफ्नो आवाज दबाउन खोजिएको रूपमा विपक्षहरूले मिडिया र आमसर्वसाधारण समक्ष आफ्नो धारणा राखी रहेका छन् ।

अर्को तर्फ सत्ता गठवन्धनमा रहेका दलहरु भने सरकारले अध्यादेश मार्फत ल्याएको विधेयक जसरी पनि संसदबाट पारित गराई छाड्ने रणनीतिमा लागेको देखिन्छ । यसरी विपक्षीको सहमति विना ल्याउन खोजिएको अध्यादेशका सन्दर्भमा सत्तापक्ष र विपक्षबिच संसदमा एक प्रकारको दोहोरी चलिरहेको छ ,

संसदीय व्यवस्थामा विशेषगरी संसद्को सञ्चालनमा निश्चित विधि र प्रक्रिया अपनाइने गरिन्छ । कतिपय अभ्यासहरूको औचित्य एवं आवश्यकतामा प्रश्न उठे पनि वा हास्यास्पद लागे पनि तिनको पालना गर्ने गरिएको हुन्छ । औपचारिक प्रकृतिका प्रक्रिया पनि पूर्ण पालना गरिन्छ । यसैले सरकारले गरेको प्रक्रियागत त्रुटिका विषयमा सांसदहरूले बोल्ने समय माग गरेपछि सामान्यतः सभामुखले अनुमति दिने अभ्यास छ । यस्तै, बैठक सञ्चालनका हकमा सभामुखको निर्णय नै अन्तिम हुने र त्यसलाई स्वीकार गर्ने पनि गरिन्छ ।

सभामुखले बोल्न समय नदिएपछि विपक्षी दलका सांसदहरूले संसद्को नियमित कारबाहीमा पनि सरकारले प्रक्रिया मिचेको विषय उठाएका छन् । यस विवादलाई दुवै पक्षले ‘प्रतिष्ठाको प्रश्न’ बनाए भने संसद्मा गतिरोध उत्पन्न हुनसक्छ ।

सामान्यतः सरकार सत्ता पक्षको र संसद् विपक्षको भन्ने मान्यता रहेको छ । यसैले सत्ता पक्षकै सांसदमध्ये एक हुँदा पनि सभामुखले विपक्षलाई बढी समय दिएको गुनासो सुनिने गर्छ । सभामुख देवराज धिमिरेबाट पनि विपक्षले त्यही व्यवहारको अपेक्षा गर्नु अस्वाभाविक होइन । साथै, राज्यको महत्त्वपूर्ण अङ्ग भएकाले शासन सञ्चालनका क्रममा कतिपय अवस्थामा सभामुखले सरकारलाई साथ र समर्थन दिनुपर्ने हुन्छ । सभामुखले विपक्षी सरह व्यवहार गर्दा विगतमा धेरैपटक सदन गतिरोधको सिकार भएको पनि देखिएको थियो ।

संविधान जारी भए यता संसद्को काम कारवाही प्रभावकारी रुपमा अघि बढ्न नसकेको सत्तापक्ष र विष्णक्षीहरूको समेत धारणा रहेको छ । संविधान कार्यान्वयनका लागि बनाउने पर्ने कानुनहरूसमेत बन्न सकेका छैनन् । विडम्बना, सांसदहरू भने सरकारलाई कानुन बनाउन दबाब दिनुभन्दा संसदमा हंगामा खडा गर्ने र संसद चल्न नदिने रणनीतिमा नै लामो गरेको विगतको घटनाक्रमले देखाएको छ ।

यो प्रतिनिधि सभाको पनि दोस्रो कार्यकाल हो र यसको एक तिहाइ कार्यकाल समाप्त भइसकेको छ । तर उपलब्धि भने शुन्य रहेको छ । विगतदेखि नै संसद सुभारु रुपमा चल्न सकेको छैन । संसदमा सासदहरूको उपस्थितिसमेत न्युन हुने गरेको छ । यसको कारणमा मूलतः सभामुखको नेतृत्व क्षमताको अभावदेखि आआफ्ना नेताको अहङ्कार तुष्टिलाई सांसदहरूले प्रतिष्ठाको प्रश्न बनाउनुलाई मानिएको छ ।

यसैले बर्तमान अधिवेशनलाई उपलब्धिमूलक बनाउन सभामुखले अग्रसरता देखाएर विपक्षलाई विश्वासमा लिनु उचित हुनेछ । विपक्षले पनि विवादका लागि बहाना खोज्ने होइन रचनात्मक आलोचना गर्नुपर्छ । विपक्षले निहुँ खोज्न र सत्ता पक्षले बलमिचाइँ गर्न नछाड्ने हो भने यो देशको लागि दुर्भाग्य हुनेछ नै साथै सांसदहरूका लागि पनि प्रत्युत्पादक हुनेछ । अन्ततः यो हिउँदै अधिवेशन अर्थात विधयेक अधिवेशन पनि विगत कै जस्तो उपलब्धि विहीन हुने त होइन भन्ने आशंका उब्जिएको छ । यसमा सरकार पक्ष, प्रमुख प्रतिपक्ष, प्रतिपक्ष र अभ् बढेर सभामुख सचेत बन्न आवश्यक छ ।

इतिहासले न्याय नगरेका राना मगर

● *राजकुमार दिक्पाल*

नेपाली इतिहासकारहरूले न्याय गरेर इतिहास लेखिदिएका भए कालु पाँडे, दामोदर पाँडे, अमरसिंह थापा, भक्ति थापा र बलभद्र कुँवर, रामकृष्ण कुँवर, अभिमानसिंह बस्न्यात आदिको जस्तै विराज थापा मगर, सुरसिंह राना मगर, कालीदाश खड्का मगर, बन्धु राना मगर, देवदत्त थापा मगर, प्रतिमन राना मगर, प्रबल राना मगर, जसपाउ थापा मगर, रिपुमर्दन थापा मगर आदि योद्धाको पनि ऐतिहासिक गाथा नेपाली पाठ्यक्रममा पढ्न पाइने थियो । विद्यालय तहदेखि विश्वविद्यालयसम्म जसको बारेमा पढाइयो - नेपाली मनमा उनीहरू मात्रै चर्चित र स्थापित भए । अनि उस्तै र उत्तिकै योगदान गरेका भने ओभेलमा परे ।

कालान्तरमा नेपालका पाँडे, थापा, बस्न्यात क्षेत्री काजी कहलाए, कुँवरमध्ये रामकृष्ण कुँवरका खलक त पछि ‘राणाजी’ नै कहलाए। तर, नेपाल निर्माणमा उत्तिकै योगदान दिएका मगरको ऐतिहासिक गाथा गाउँदिने कसले ?

द्रव्य शाहले खड्का मगरको राज्य गोर्खामा हमला गरेर वि.सं. १६१६ मा आफ्नो आधिपत्य स्थापित गरेपछि उनले ६ थरका योग्य व्यक्तित्वलाई समेटेर भारदारी बनाउँदा अर्ज्याल, खनाल, पाँडे, पन्थ, बोहरा र राना मगरलाई समेटेका थिए । उनको भारदारीमा गङ्गाराम राना मगरलाई न्याय विभागको जिम्मेवारी दिइएको थियो । पछि गोरखाली भारदारीमा थापा मगरलाई पनि समेटिएको थियो । तर वि.सं. १९०३ भदौ ३१ गते राति जङ्गबहादुरले रचना गरेको षडयन्त्रअनुसार गरेको कोतपर्वका पहिलो शिकार तात्कालीन जनरल अभिमानसिंह राना मगरको हत्यासँगै नेपाली राजनीतिमा मगरले प्राप्त गर्दै आएको परम्परागत विरासतमा पूर्णविराम लाग्यो। कालान्तरमा उनीहरूको वीरतापूर्ण इतिहास पनि ओभेलमा पर्न गयो ।

यो लेखमा गोरखा राज्यमा योगदान गर्ने मगरमध्ये राना थरका मगरको ओभेलमा परेको इतिहासमा प्रकाश पार्ने प्रयास गरिएको छ ।

मगरलाई पहिले “मंग्वर” भनिंदो रहेछ । नेपाल संवत् २२१ (वि.सं. १११७) को एक ताम्रपत्रमा मगरको राना थर जनिने एक व्यक्तिको नाम उल्लेख भएको पाइएको छ । धनवज्र बज्राचार्यअनुसार यो ताम्रपत्र जारी भएको बेला नेपाल मण्डलका अधिपतिका रुपमा शिवदेवको उल्लेख भएको र ‘ मंग्वर’ विषयका अधिपतिका रुपमा रामदेवको उल्लेख भएको छ ।

“मंग्वर” शब्द वर्तमान मगर शब्दको पूर्वरूप हो भन्ने कुरामा कुनै शंका छैन । मध्य नेपाल अर्थात गण्डकी प्रस्वण क्षेत्रका केही इलाका “मगरात” भनेर पछिसम्म नै प्रचलित थिए । यही परम्पराअनुसार पृथ्वीनारायण शाहले आफ्नो उपदेशमा “मगरातका राजा त मै हुँ” भन्ने भाव आफ्नो उपदेशमा व्यक्त गरेका छन् । यसकारण “मंग्वर” विषय उक्त मगरात प्रदेशभित्र रहेको थियो भन्ने यस प्रसङ्गबाट थाहा हुन्छ

(धनवज्र बज्राचार्य, “गोपाल राजवंशावलीको ऐतिहासिक विवेचना”-२०६६ :१८-१९)।

अर्का इतिहासकार ज्ञानमणि नेपालले “नेपालनिरुपण ” (२०५५ :१२५-२६)मा उल्लेख गरेअनुसार उक्त ताम्रपत्रमा उल्लेख भएको भ्रान्टेश्वर महादेव स्थानमा “मग्वरविषय” शब्द परेको र त्यहाँ उल्लेख भएमध्ये एक सोहव राने पनि भएकोले ती सोहव राने एक जना महत्त्वपूर्ण मगर व्यक्तित्व थिए भन्ने प्रमाण मिल्छ । ताम्रपत्रमा “इदा भावो भएकोले पाञ्चाली गुठियारमध्ये पहिलो भावो वा भाओ उपनाम भएका धनीमानी व्यक्ति थिए । दोस्रा स्थानीय व्यक्ति र तेस्रा राना मगर देखिन्छन् । नेपालले यो ताम्रपत्रमा “मग्वरविषय” भन्ने उल्लेख भएवाट पश्चिम नेपालको गण्डकी प्रदेशको मगरातमा भ्रुण्टेश्वर स्थान थियो भन्न सकिने आधार प्रकट गरेका हुन् ।

मगर जातिका सम्बन्धमा यो पुरानो लिखत ऐतिहासिक महत्त्वको थियो भन्ने प्रमाण निककै बलियो भएर आउँछ।

ताम्रपत्रको व्यहोरा यस्तो छ -

शुभमस्तु, सम्वत् २२१ मार्गशुक्ल दशम्यां। राजाधिराज परमेशश्वर : श्रीमत्शिवदेव महाराजै श्रीरामदीव समन्तविजयराजै मंग्वरविषये भ्र्नाटेश्वर भट्टारकास ताडे गोठि पोपलेमा। श्री इदा भावो नायका श्रीधक्नप नायक श्रीसोहव राने। एते पधान वर्त्तनीया। (नेपाल, २०५५ :१३०)।

मगरको थर निर्धारण मगर र क्षेत्रीका थरमध्ये कतिपय एउटै छ, जस्तो; खड्का, थापा आदि । इतिहास शिरोमणि बाबुराम आचार्यको धारणाअनुसार मगरहरू विशिष्ट किसिमका सैनिक जातिका रुपमा प्रसिद्ध छन् । मगरहरूमाहरूथापा” र “राना” थर रहेको छ। खस वर्गका क्षेत्रीयमा पनि थापा थर रहेको छ । तीन पुस्तासम्म लगातार लडाइँका मैदानमा विजयी भएमा यस्ता मगर तथा यिनका छोरा नाती “राना” बन्न सक्ने मान्यता थियो । शुद्धताका हिसावले “आले” थर भएका मगर चोखा मार्निदै आएका छन् । इसाको अठारौं शताब्दीको उत्तरार्धमा गोरखाली सैनिकको सङ्गठन हुँदा खश, मगर र गुरुङ गरी तीन थरि जातका नागरिकलाई मिलाएर एउटा विशिष्ट किसिमको सैनिक संस्कृतिको विकासको क्रम सुरु गरिएको थियो । यही संस्कृतिको आधारमा पृथ्वीनारायण शाहले आफ्नो अभियान सुरु गरेका थिए (बाबुराम आचार्य, “प्राचीनकालको नेपाल”-२०६० :३०-३१)।

मगरहरूमा खासगरी बाह्र मगरातमा राना र आले बाहेक थापा र खड्का थरका मगरहरू पनि प्रशस्त पाइन्छन्। थापा र खड्का कुनै समयमा पद थियो, पछि यो थरमा परिणत हुन पुग्यो ।

कतिपय थर व्यक्तिले प्राप्त गरेको दर्जा (पद)वाट पनि उत्पत्ति भएको पाइन्छ । थापाहरू कोही क्षेत्री छन्, कोही मगर पनि छन् । खस साम्राज्यको इतिहासमा थापा भन्नाले सैनिक पद बुझाउँथ्यो । उनीहरूलाई जागिरका रुपमा

दिइएको भूमिकालाई “थपालो” भनिन्थ्यो । थापा सैनिक पद हुँदा त्यही पद व्यक्तिको नाम पछाडि जोडिँदै जाँदा थर बन्न पुग्यो । यस्तै तरवारधारी सैनिकलाई “खड्का” पद दिइन्थ्यो । गाउँको रक्षक काम गर्नेलाई “रोकाया” पद दिइन्थ्यो । ती पदहरूमा मगरले काम गर्दा मगरका र खस क्षेत्रीले काम गर्दा खस क्षेत्रीमा थरहरू बन्न पुगे (डा. विनोद थापा, “राष्ट्रिय विभूति अमरसिंह थापा”-२०७० :१, ४ र ५)।

मगरको राना, थापा र आले मगरमा पनि विभिन्न उपथरहरू रहेका छन् । लेखक जनकलाल शर्माले “हाम्रो समाज एक अध्ययन” (२०७५ :३०७-१२) मा राना मगरको १३४, थापा मगरको १२१ र आले मगरको ११६ उपथर प्रस्तुत गरेका छन् । पृथ्वीनारायण शाहको उपदेशमा राना मगर

पृथ्वीनारायण शाहको उपदेश भनेर इतिहासकार हरूले चर्चा गर्दै आएको पुरानो लेखोटमा मगरात र राना मगरको प्रसङ्ग ठाउँमा परेको छ । पृथ्वीनारायण शाहले आफूलाई “मगरातको राजा हुँ” भनेका छन् । बाबुराम आचार्य र योगी नरहरिनाथले“बडामहाराजाधिराज पृथ्वीनारायण शाहको दिव्य-उपदेश”(२०६१ :५९) मा उल्लेख गरेअनुसार पृथ्वीनारायण शाहले “नेपालको किताप हेर्दा तुर्काना मंग्रात मुगलाना हुन्या रहेछ र तुर्काना अधि भैगयेछ। मगरात्को राजा मै हुं” भनेका छन् ।

यो उपदेशमा ददा सुरथिसिं रानासहितका भारदारहरूलाई सम्बोधन गरिएको (आचार्य र योगी, २०६१ :२९) भनिएवाट त्यो बेला दरबारमा रानाको निककै ठूलो इज्जत थियो भन्ने देखिन्छ ।

इतिहासकार दिनेशराज पन्तले “गोरखाको इतिहास” पहिलो भाग (२०४१ :२८०-८१) मा उल्लेख गरेअनुसार कालु खड्कासँगै पृथ्वीनारायण शाहबाट वि.सं. १८३० भक्तपुरको अमालिदार नियुक्त भएका र नरभूपालशाहकोसमयमाकपरदार पद पाएका सुरसिंह राना नै पृथ्वीनारायण शाहको उपदेशमा उल्लेख भएको सुरथिसिं राना हुनु सम्भव रहेको छ ।

उपदेशमा पृथ्वीनारायण शाहले सपनामा एक जना पुजारी राना मगरकी छोरीलाई दुवै हातमा खड्ग लिएर आएको देखेको र तिनले आफ्नो दुवै खड्ग पृथ्वीनारायण शाहलाई दिँदै “तिम्रो मनोकाङ्क्षा पुरा हुन्छ” भनेको उल्लेख छ । निद्राबाट व्यूँभेर आफ्नो ज्योतिषहरू भानु जैशी, कुलानन्द जैशी र पुजारी राना मगरलाई सोध्दा उनीहरूले ती सपनामा आउने पुजारी राना मगरकी छोरी माई (देवी) को रुपमा आएको बताएपछि पृथ्वीनारायण शाह उत्साहित भएका थिए (आचार्य र योगी, २०६१ :४०-४१)।

उपदेशमा पृथ्वीनारायण शाहले नुवाकोट कुरेर बसेका तात्कालिन कान्तिपुरका भारदार जयन्त राना र उनका छोरा शङ्खमणिको प्रसङ्ग पनि उल्लेख गरेका छन् । नरभूपाल शाहको समयमा गोरखा राज्यकै भारदार रहेका जयन्त राना पछि गोरखा राज्यसँग चित्त दुखाउँदै त्यहाँवाट पलायन भई नुवाकोट पुगेर कान्तिपुरका राजा जयप्रकाश

मल्लको सेवामा समर्पित भएका थिए । पृथ्वीनारायण शाहले जयन्तलाई ग्यामी राना भनेका छन् भने नुवाकोटको युद्धमा दलमर्दन शाहको प्रहारबाट मारिएका जयन्तका छोरा शङ्खमणिलाई राना मात्रै भनेका छन् (आचार्य र योगी, २०६१ :४२-४३)।

यताबाट हेर्दा महत्त्वपूर्ण ऐतिहासिक घटनामा राना मगरको प्रसङ्ग उल्लेख नगरी नहुने अवस्था छ।

नुवाकोट आक्रमणमा रानामगर कान्तिपुर अधिनस्थ तात्कालीन नुवाकोटमा उमराव भई बसेका जयन्त राना मगर र उनका छोरा शङ्खमणिको प्रसङ्ग माथि नै उल्लेख भइहाल्यो । उनीहरूका साथ प्रशस्तै मगर सेना थिए भन्नेमा कुनै शङ्का छैन । यता पृथ्वीनारायण शाहको गोरखाली फौजमा रहेर नुवाकोट आक्रमण गर्न जाने मगर र त्यसमा पनि राना मगरहरू प्रशस्तै थिए ।

पृथ्वीनारायण शाहको नुवाकोट आक्रमण गर्न जाने अभियानमा कृष्णमणि राना, जस राना, देवु राना, जसवन्त राना, लक्ष्मी राना, जसु राना, माधव राना, इन्द्रमणि राना, रामसिंह राना, प्रतिमन राना, दलजित राना, लोहर राना, यसमन राना, सुगेत राना, साने राना, चन्द्रमणि राना, चामु राना उमापति राना थिए । तीमध्ये मुख्य देवु राना, प्रतिमन राना र बलभद्र राना थिए । यो युद्धमा गोरखा दरबारको रक्षार्थ काजी रुद्र शाहका साथ काजी महेश्वर पन्त र कालु राना ग्याड्डी थिए ।

पृथ्वीनारायाण शाह आक्रमणका लागि अघि लागेको तीनधारेको बाटोमा युद्धका लागि अघि बढ्ने राना मगरहरूमा कणिमणि राना, बसु राना, दलजित राना, जसवन्त राना, सुगे राना, सानु राना, चन्द्रमणि राना, रत्नमणि राना, परशुराम राना, जगन्मणि राना, पति राम राना, चामु राना, उमापति राना, वहावल राना तथा भिकरी राना सक्रिय योद्धाका रुपमा सहभागी थिए (“प्राचीन नेपाल” सङ्ख्या २१, कात्तिक २०२९ :२७-२८)।

वि.सं. १७९६ जेठ बदी रोज १ को नरभूपाल शाहकालीन एक ताम्रपत्रमा लोहरी राना र जसवु रानाको पनि उल्लेख छ । नुवाकोटमा आक्रमण गर्न जाने गोरखाली योद्धाहरू लोहर राना र जस राना सम्भवतः नरभूपाल शाहकै समयमा सक्रिय उनै लोहरी राना र जसवु राना हुनसक्छन् । यस ताम्रपत्रको फोटो यो लेखकले गोरखा मान्चुकी ताम्रपत्र प्राप्त गर्ने रामु घलेका सन्तति सिर्जना घलेबाट प्राप्त गरेको हो ।

मूलकाजी सर्वजित राना राजा प्रतापसिंह शाहको अल्पायुमै देहान्त हुने वित्तिकै राजदरबारमा अनेक खेलचुक्ली सुरु हुन थाल्यो । राजा रणवहादुर शाह नाबालक थिए । राजकुमार बहादुर शाह र राजमाता राजेन्द्रलक्ष्मी शाह कहिले मिलेर शासन चलाउने त कहिले एकअर्कालाई दबाउने खेलमा लागे । आफू शक्तिमा आएको बेला राजेन्द्रलक्ष्मीले प्रतापसिंह शाहकै समयदेखि सक्रिय भारदार सर्वजित रानालाई मूलकाजी बनाइन् ।

क्रमश.....

सासदको...

अन्य ठूला राष्ट्रिय परियोजनाका लागि स्रोतको अभाव हुन नदिन सम्बन्धित मन्त्रालयको लागि विनियोजित बजेटमध्ये कुनै कार्यक्रम सञ्चालन हुन नसक्ने वा कुनै शीर्षकमा विनियोजित बजेटमध्ये केही वा पुरै बचत हुने भएमा रकमान्तर मार्फत् त्यस्ता महत्वपूर्ण आयोजनाका लागि बजेट व्यवस्थापन गर्न अर्थ मन्त्रालयले नीतिगत तथा प्रक्रियागत सहजीकरण गर्ने गरिएको छ।

बहुवर्षीय आयोजनाका लागि स्रोत सहमति प्रदान गर्दा आयोजना सम्पन्न हुने अवधि किटान गर्ने गरिएको छ। ठूला राष्ट्रिय परियोजनाको नियमित अनुगमन गरी भौतिक तथा वित्तीय प्रगतिको आधारमा आवश्यक बजेट व्यवस्थापन गर्ने गरिएको व्यहोरा समेत जानकारी गराउन चाहन्छु।

मैले विश्वासको मत लिने क्रममा प्रतिनिधि सभाको बैठकमा मन्तव्य दिँदा नेपालमा विगत लामो समयदेखि जर्कडिएर रहेको “काम हुँदैन, ध्यचप प्ल एचयनचभकक) भन्ने संस्कृतिको ठाउँमा थालेको काम सक्छौं” भन्ने मान्यता स्थापित गर्ने र यसको लागि विकास निर्माण सम्बन्धी नीतिगत सुधार गर्ने प्रतिवद्धता व्यक्त गरेको थिएँ। विकासको ढाँचा, गति र संस्कृतिमा सुधार गर्न राष्ट्रिय योजना आयोग एवम् अन्य सरोकारवाला मन्त्रालयसँग परामर्श गरी आयोजना तर्जुमाको खाका (एचयवभअत एबिललप्लन त्फउवितभ) स्वीकृत गरी कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ।

यसबाट सीमित स्रोत साधनको कुशल प्रयोग गरी परियोजनाहरू समयमै प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न हुनेछन्भन्ने मैले विश्वास लिएको छु। साथै, प्रधानमन्त्री तथा मन्त्रिपरिषद्को कार्यालयमा रहेको ब्यतप्यल च्यक वाट मैले समयसमयमा आयोजनाहरूको अनुगमन गरी समयमै सम्पन्न गर्न सहजीकरण र निर्देश गरेको छु।

प्रश्न नं. ४

प्रश्नकर्ता मा. वर्षमान पुन

प्रश्नको व्यहोरा

सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू, अर्थतन्त्रमा शिथिलता आएको छ। जनताको चुल्हो महंगीको मारमा पुगेको छ। पुँजीगत खर्च भइरहेको छैन। युवाहरूको पलायन बढेको बढ्यै छ। समग्र अर्थतन्त्र सुधार गर्न सरकारको नीति र प्राथमिकताहरू के-के छन्? विगत सरकारले विश्वविद्यालय, संस्थान आदिमा कायम गरेको मेरिटोक्रेसीप्रति वर्तमा सरकारले ध्यान नदिएको, दलीयकरण र हस्तक्षेप गरेको तथा ती निकायहरूमा व्यवसायिक दक्षताको आधारमा काम गर्ने वातावरण नरहेको देखिन्छ। सरकारले त्यसलाई सुधार गर्न के कस्तो सोच बनाएको छ ?

सत्तापक्षका नेता र माननीयहरूले अध्यादेशको औचित्य पुष्टि गर्न पटक पटक संसले कानून बनाउने सकेन भन्ने गरेको सुनियो। कानूनको मस्यौदा गर्ने, संसद्मा प्रस्तुत गर्नेदेखि पारित गर्नेसम्मको प्रमुख जिम्मेवारी सरकारको हो। हामी सबैलाई थाहा छ, बहुमतले विधेयक पारित हुन्छ। दुई तिहाई बहुमतको दाबी गर्ने सत्तापक्षले संसद्मा बहुमत गुमाइसकेको हो र ? कि संसदको गरिमालाई होच्याउने नियतले त्यस्ता कुरा गर्नुभएको हो ?

प्रश्न नं. ४ को जवाफ

१. देशको अर्थतन्त्रबारे चिन्ता गर्नु भएकोमा यसअघिका अर्थमन्त्री समेत रहनु भएका प्रश्नकर्ता माननीयलाई धन्यवादा ७ महिना अगाडि तपाईं आफैं अर्थमन्त्री हुनुहुन्थ्यो। त्यस समय भन्दा अगाडि र त्यसयताको मूल्य वृद्धिको अनुपात हेर्न म उहाँलाई अनुरोध गर्दछु। हामीले अब आँकडामा प्रश्नोत्तर गर्ने, त्यसको तुलना गर्ने वानी बसाल्नु पर्छ। तपाईंको अर्का प्रश्न छ- पुँजीगत खर्च भइरहेको छैन। हो, हाम्रो पुँजीगत खर्च कम छ। तर माननीयज्यू अर्थमन्त्री भएको अवधिको तुलनामा भने बढी छ। यसै अवधिको तुलनामा चालु आर्थिक वर्षको ६ महिनाको पुँजीगत खर्च १५ प्रतिशतले वृद्धि भएको छ।

हाम्रो अर्थतन्त्रमा सुस्तता एकै दिनमा आएको होइन र सुस्तता एकै दिनमा हट्ने पनि होइन। हामी सरकारमा आएपछि अर्थतन्त्र सुधारका लागि गम्भीर रूपमा काम गरिरहेका छौं र सुधारका केही नतिजाहरू पनि देखिएका छन्।

असारमा धान नरोपेपछि नै हो मंसीरमा धान नफल्ने। अधिल्लो सरकारका नीति, खर्चका प्राथमिकतालाई अलग्गै राखेर अहिले अर्थतन्त्र सुध्ने भन्नु राम्रो हुँदैन। तर, अहिले हामी कानूनमा भएका अप्ठ्याराहरूलाई पनि हटाएर अर्थतन्त्रलाई सुधार्ने, लगानीको वातावरण बनाउने, उत्पादन बढाउने काम गरिरहेका छौं।

हाम्रो देशको सार्वभौम साख मूल्याङ्कन घट्ट :प्लगक आएको छ। यसको अर्थ के हो ? अन्तर्राष्ट्रिय जगतले नेपाललाई लगानीयोग्य, सुरक्षित देशको रूपमा हेर्न थालेको छ। कर तथा भन्सार प्रणालीलाई डिजिटल बनाउँदै, महसुल भुक्तानी सहज पारिएको छ। नेपाल राष्ट्र बैंकले व्याजदरलाई घटाउने नीति ल्याएपछि बैंकहरूको व्याजदर एकल अंकमा भरिसकेको छ। अब उद्योग, व्यापार, र स्टार्टअपहरूका लागि राम्रो अवसर छ।

माननीयजीको अर्को प्रश्न छ, विश्वविद्यालयमा मेरिटोक्रेसीबारे मेरिटोक्रेसी आलंकारिक भाषणको विषय होइन, शब्दको राम्रो पोशाक लगाएर मेरिटोक्रेसी हुने भए आज विश्वविद्यालयमा जे भइरहेको छ, त्यस्तो हुन्थ्यो र ? बाहिर शब्दको राम्रो पोशाक देखाउने र भित्र अर्कै गर्ने भइरहेको थियो, आज त्यसको परिणाम विश्वविद्यालय र हाम्रा संस्थाहरूले भोगिरहेका छन्। हामी त्यस्ता संस्थाहरूमा व्यवसायिक दक्षतालाई नै मुख्य योग्यता बनाउने गरी काम अगाडि बढाइरहेका छौं।

अध्यादेश ल्याएर संसदलाई किन होच्याएको भन्ने माननीयज्यूको प्रश्नको मैले जवाफ दिइरहनु पर्दैन, किनभने म सम्माननीय सभामुख मार्फत २०८० वैशाख २० गतेको दिन सम्फन उहाँलाई आग्रह गर्दछु। त्यस दिन उहाँ आफैं सम्मिलित सरकारले संसद् सुरु हुनु भन्दा चार दिन अघि अध्यादेश ल्याएको थियो। अध्यादेश ल्याउने अधिकार उहाँ सम्मिलित सरकारलाई मात्रै थियो भन्ने हो भने बेग्लै कुरा। तर आवश्यक पर्दा सरकारले अध्यादेश ल्याउन सक्ने व्यवस्था संविधानले नै गरेको छ। हामीले नागरिकलाई सेवा प्रवाहमा छरितोपन ल्याउनु, लगानीको वातावरण बनाउन र अर्थतन्त्रका समस्या हटाएर सुधार तर्फ लैजान अध्यादेश ल्याउनु परेको थियो, जुन संसद्मा दर्ता भइसकेका छन्। प्रक्रियाबाट नै यी पारित पनि हुन्छन्।

प्रश्न नं. ५

प्रश्नकर्ता मा. प्रकाश शरण महत

प्रश्नको व्यहोरा

प्रतिनिधि सभा नियमावली, २०५० को नियम ५६ र ५७ बमोजिम सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूलाई देहायको प्रश्न सोध्न यो सूचना दिएको छु।

(१) तपाईंले नेतृत्व गर्नुभएको नेपाली कांग्रेस र नेकपा एमाले सहितको सरकारसँग अर्थतन्त्रमा देखिएका गतिरोधहरूलाई कम गर्दै गतिशिल बनाउने ठूलो जनअपेक्षा छ। अध्यादेश मार्फत आएका केही कानूनी सुधारले लगानीको वातावरण निर्माण गर्ने केही मद्दत पुग्ने अपेक्षा गरिएको छ। तर मौद्रिक नीतिमा थप सुधार र सरकारी खर्चलाई उत्पादनमुखी र परिमाणमुखी बनाउन लोकप्रियवादको सट्टा व्यवहारिक र दिगो विनियोजनको आवश्यक छ। अनावश्यक सरचना र फजुल खर्च कम गर्न जरुरी छ। हामी आउँदो वजेटको नजिन पनि छौं। प्रधानमन्त्रीज्यू प्राथमिकतामा आधारित परिणाममुखी विनियोजनका लागि के कस्तो तयारी हुँदैन ? साथै समग्र अर्थतन्त्रलाई चलायमान बनाउने आवश्यक दोश्रो चरणको आर्थिक सुधारका बारे सरकारले के सोचेको छ ?

(२) स्थिरता दिने लक्ष्य साथ यो सरकार बनेको छ। मुख्य गठबन्धन दलहरूबीचको उच्च कोटीको तालमेल, विश्वास र लक्ष्यप्रतिको समान लयले यो लक्ष्य प्राप्त हुने हो। यसमा अहिलेसम्मको

प्रधानमन्त्रीज्यूको अनुभव के छ ?

प्रश्न नं. ५ को जवाफ

१. सर्वप्रथम अर्थतन्त्रलाई गतिशील बनाउने सम्बन्धमा माननीयज्यूले राख्नुभएको सुभाबका लागि धन्यवादा। यस विषयमा मैले यसअघि नै केही कुरा प्रष्ट पारिसकेको छु। जहाँसम्म प्राथमिकतामा आधारित परिणाममुखी विनियोजनको तयारीको कुरा छ, आगामी आर्थिक वर्ष २०८२/८३ को बजेटलाई प्राथमिकतामा आधारित र परिणाममुखी बनाउन तथा आर्थिक सुधारका कार्यक्रमहरू सञ्चालन गरी अर्थतन्त्रमा देखिएका चुनौती सम्बोधन गर्न, विकास निर्माणका गतिविधिलाई तिब्रता दिन, सेवा प्रवाहमा सुधार तथा सुशासन कायम गर्न सरकार प्रतिबद्ध रहेको व्यहोरा जानकारी गराउँछु।

चालु खर्चमा मितव्ययिता कायम गर्दै पुँजीगत खर्चमा वृद्धि तथा आयोजना कार्यान्वयनमा सुधार गर्न बजेट तर्जुमा गर्दा एवम् आयोजना छनौट तथा प्राथमिकीकरण गर्दा आयोजना बैङ्कमा प्रविष्टी भएको, क्षेत्रगत प्राथमिकतामा परेको, लगानीको स्रोत सुनिश्चितता भएको, छोटो समयमा प्रतिफल दिने, आयोजना वर्गीकरण मापदण्ड बमोजिम आयोजनाको सम्पूर्ण पूर्व तयारीका काम सम्पन्न भएका आयोजना मात्र छनौट गर्ने व्यवस्था मिलाइनेछ।

यसैगरी आयोजना कार्यान्वयनमा शिघ्रता ल्याउन, ठेक्का व्यवस्थापनमा देखिएका समस्या समाधान गर्न, सार्वजनिक खरिद कानूनमा सामयिक संशोधन गर्न र अन्तर तह तथा अन्तर निकाय समन्वय कायम गर्न संयन्त्रहरूलाई क्रियाशिल बनाइनेछ।

यसैगरी, हालै जारी अध्यादेश मार्फत आएका नीतिगत र कानुनी सुधारले व्यवसायिक वातावरणमा सुधार आउने तथा लगानी अभिवृद्धि भई आर्थिक गतिविधि बढ्ने विश्वास लिएको छु।

२. विकास, समृद्धि र स्थिरताका लागि नै नेपालको प्रजातान्त्रिक आन्दोलनमा महत्वपूर्ण भूमिका रहेका दुई ठुला राजनीतिक दलहरूसहित अन्य दलहरू मिलेर वर्तमान सरकारको गठन गरिएको हो। गठबन्धनमा रहेका दलहरूबीच मुलुकको विकास र समृद्धिलाई निरन्तरता दिई राजनैतिक स्थिरता कायम गर्दै अगाडि बढ्ने विषयमा सत्ता साझेदार दलबीच कुनै शंका उपशंका गर्न जरुरी छैन। हामिबीच उच्च विश्वास र समझदारी रहेको छ।

प्रश्न नं. ६

प्रश्नकर्ता मा. प्रभु हजरा

प्रश्नको व्यहोरा

(१) सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू हजुर नै यो भन्दा अगाडि प्रधानमन्त्री हुनुभएको बेला स्वास्थ्य क्षेत्रलाई ख्याल राख्नु भई विरगञ्जको नारायणी अस्पतालमा ५०० शैयाको अस्पताल निर्माण गर्न रु. १ अर्ब ५५ करोडको विनियोजन गरी टेण्डर प्रक्या अगाडी बढेको अवस्थामा ठेकेदार र भवन विभागको विचको विवादले सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा चलिरहेको थियो। सो सम्बन्धमा गएको माघ २८ गते सर्वोच्च अदालतले फैसला गरेको छ र उक्त फैसलाबाट भवन निर्माणको लागि मार्ग प्रशस्त भएको छ। त्यस भेगका जनताले सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूप्रति धेरै आभारी छन्। यो कार्यलाई सम्पन्न हुने गरी अगाडि नेपाल सरकारले कसरी सोचिरहेको छ ?

(२) सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू, विगत ४ वर्षमा मुलुकको चालु खर्च शत प्रतिशत बढ्यो। तर राजश्व अपेक्षा अनुसारको उठ्न सकेको छैन। वित्तीय व्यवस्थापन खर्च बढेको छ। यस्तो अवस्थामा चालु खर्चको दायरा घटाउँदै उल्लेखनीय मात्रामा पुँजीगत खर्च बढाउन कस्तो योजना बनाइरहनु भएको छ ?

(३) सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यू, चैत्र-वैशाखको समयमा तराईमा हुने हावाहुरी र आगलागी, पहाडमा डढेलोको समस्याको समाधान गर्न सरकारको पूर्व तयारी कस्तो छ ? हालसालै भएको निर्णय अनुसार सचिवस्तरीय तहबाट हुने निर्णयको फाईल मन्त्रिपरिषद्मा

लैजान नपर्ने जानकारी प्राप्त भयो। यो कार्य सुशासनतर्फ बलियो पाईला हो। यसको लागि सरकारलाई हार्दिक आभार व्यक्त गर्दछु।

प्रश्न नं. ६ को जवाफ

१. विरगञ्जस्थित ५ सय शैय्याको नारायणी अस्पताल निर्माण गर्ने सम्बन्धमा सम्मानीत सर्वोच्च अदालतमा मुद्दा परेकोले केहि समय निर्माण कार्यमा ढिलाई भएको हो। अदालतको फैसला पश्चात निर्माण कार्य अगाडि बढाउन आगामी आर्थिक वर्षमा कार्यक्रम तथा बजेट व्यवस्था गरीने विश्वास दिलाउन चाहन्छु।

२. चालु खर्च घटाई पुँजीगत खर्च बढाउन सरकारले विभिन्न कदम चालेको छ। साथै, सार्वजनिक खर्चलाई मितव्ययी तथा प्रभावकारी बनाउने सम्बन्धी मापदण्ड, २०८१ नेपाल सरकारबाट स्वीकृत भई कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ। पुँजीगत खर्च बढाउन गत आर्थिक वर्षको सिर्जित दायित्व रकमान्तर मार्फत भुक्तानी सहजीकरण गरिएको छ। न्यून विनियोजन भएका, कम प्राथमिकताका, विकास नतिजाको हिसाबले कम महत्वका र पूर्व तयारी पुरा नभएका आयोजना तथा कार्यक्रमको कार्यान्वयन स्थगित गरी यस्ता आयोजना तथा कार्यक्रममा विनियोजित रकम उच्च प्राथमिकताका ठूला आयोजनामा रकमान्तर गर्न विषयलाई सरकारले प्राथमिकता दिएको छ।

३. राष्ट्रिय गौरवका आयोजना र राष्ट्रिय महत्वका प्राथमिकता प्राप्त आयोजना कार्यान्वयनमा स्रोतको अभाव हुन नदिने व्यवस्था मिलाइएको छ। साथै बहुवर्षीय आयोजनालाई व्यवस्थित गर्न आयोजनाको बहुवर्षीय ठेक्का सहमति सम्बन्धी मापदण्ड, २०८१ कार्यान्वयनमा ल्याइएको व्यहोरा जानकारी गराउन चाहन्छु।

४. आगलागी र डढेलोबाट हुने सम्भावित जोखिमको विषयमा सरकार संवेदनशील रहेको छ। हिउँदे वर्षामा आएको कमी र बढ्दो तापक्रमका कारण विगत भन्दा चाँडै डढेलो तथा आगलागीका घटनामा भैरहेको वृद्धिलाई मध्यनजर गरी सकेसम्म यस्ता घटना हुन नदिने र भैहालेमा सो को नियन्त्रण र न्यूनीकरणका लागि सबै जिल्लामा डढेलो तथा आगलागी नियन्त्रण पूर्व तयारी तथा प्रतिकार्य योजना बनाई कार्य गर्न निर्देशन दिइएको छ। नियोजितरूपमा वन डढेलो लगाउने व्यक्तिलाई प्रचलित कानून बमोजिम कारवाही समेत गरिनेछ।

प्रश्न नं. ७

प्रश्नकर्ता मा. प्रेम बहादुर आले

प्रश्नको व्यहोरा

सम्माननीय सभामुख महोदय, सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूलाई म विकाससँग सम्बन्धित रहेर पहिलो प्रश्न गर्न चाहन्छु।

सुदुरपश्चिम प्रदेशको सबैभन्दा महत्वपूर्ण आयोजना धनगढी-खुटिया-दिपायल-बझाङ चैनपुर हुँदै उरै भञ्ज्याङ्ग सडक दक्षिणमा भारतसँग जोडिएको एक बहुआयामिक सडक आयोजना हो। यो सडक मानसरोवर जाने नेपालकै सबैभन्दा छोटो दुरीको सडक मार्ग भएकोले नेपाल भारतका करोडौं हिन्दू धर्मावलम्बी यस सडक भएर मानमरोवर जाने भएको हुनाले मुलुकको आर्थिक गतिविधिलाई समेत उचाईमा पुर्‍याउने यो सडकमार्ग निर्माण गर्नु अपरिहार्यता भएको छ। अहिले १ अर्बको बहुवर्षीय योजनाको लागि स्रोत सुनिश्चितता भै ठेक्काको चरणमा छ। तर यो बजेट सडक निर्माण पूरा गर्न अति न्यून भएकाले आउदो बजेटमा सडक निर्माणलाई तीव्रताका साथ सम्पन्न गर्न रु.२ अर्ब बजेट विनियोजन गर्नु पर्ने आवश्यकता भएकोले यस विषयमा सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूको प्रतिबद्धता सहितको उत्तर दिनुहुन अनुरोध गर्दछु।

मेरो दोस्रो प्रश्न:- सहजपुर-विपिनगर-बोगटान दिपायल सडकमा २०७६ फागुन ७ गते तपाईं नै प्रधानमन्त्री हुँदा डोटी जिल्लाको विपिनगरमा शिलान्यास गरी सहजपुर देखि अत्तरकाँडा नजिक सम्म ५० कि.मि सडक कालोपत्रे निर्माण भएको अवस्था छ। तर सडकलाई

बोगटानसम्म थप अगाडी कालोपत्रे गर्न क्षमप्वल भ्हा(६ दबलप को पैसा च्यवम कउचयखभ्भभलत एचयवभअत अन्तर्गत सडक विस्तार गर्नुपर्ने भएकाले सो सडकलाई अत्तरकाँडादेखि बोगटानसम्म कालोपत्रे गर्न अरु सवै प्रक्रिया पूरा भैसकेकाले भारत सरकारले एचयवभअत स्वीकृत गरेपछि मात्र आयोजनाले त्भलमभच आव्हान गर्ने भएकोले एचयवभअत स्वीकृतिका लागि पहल गर्न पनि अनुरोध गर्दछु।

प्रश्न नं. ७ को जवाफ

१. धनगढी देखि दिपायल हुदै उरै भञ्ज्याङ्गसम्म निर्माण हुने सडकले यात्रा अवधि उल्लेखनीय मात्रामा घट्न जाने हुनाले यसको निर्माण र स्तरोन्नति सरकारको प्राथमिकतामा रहेको छ। सरकारले हालै स्रोत सुनिश्चितता प्रदान गरेकोले आयोजनाको केही दिनमा नै ठेक्का प्रक्रिया शुरु हुनेछ।

२. यहाँले दोस्रो प्रश्नमा उल्लेख गर्नुभएको सहजपुर-बोक्तान-दिपायल सडकका सम्बन्धमा नेपाल सरकार र भारतको भ्हा६ द्यबलप बीच सम्पन्न िप्पभ या ऋचभभप्त् (ीड्न्-६६६) ब्नचभभ्भलत अन्तर्गत उक्त सडक खण्डको करिब ५० किलोमिटर निर्माण कार्य सम्पन्न भइसकेको छ।

उक्त सडकको बाँकी खण्डको निर्माणका लागि भारत सरकारसँग कुटनीतिक पहल गरिएकोमा उक्त खण्डलाई िड्न्-६६६ मा समावेश भएको जानकारी प्राप्त भएको छ। यस आयोजनाको निर्माण कार्यलाई सरकारले उच्च प्राथमिकतामा राखेको छ।

प्रश्न नं. ८

प्रश्नकर्ता मा. प्रेम सुवाल

प्रश्नको व्यहोरा

सम्माननीय प्रधानमन्त्रीज्यूलाई सोध्न खोजेको प्रश्न:-

ड्ड विद्यालय शिक्षा नि:शुल्क र अनिवार्य तथा विश्वविद्यालय शिक्षा नि:शुल्क, नेपालीको सम्पत्तिको सीमाङ्कन र विदेशमा सम्पत्ति राख्न नपाउने, ठूला-ठूला भ्रष्टाचारी र मानव अधिकारको गम्भिर उल्लङ्घन गर्नेहरूलाई मृत्युदण्डको सजायसमेत हुने कानुनी व्यवस्था नभएसम्म व्यापक जनताको हित होला र ? समाजवाद कार्यान्वयन होला र ?

ड्ड सरकारले समाजवादलाई व्यवहारमा कार्यान्वयन गर्न के कस्तो काम गर्दैछ ?

ड्ड सार्वजनिक संस्थानहरू एक एक गरी व्यक्ति वा निजी कम्पनीलाई बेच्नु समाजवाद नै हो र ?

प्रश्न नं. ८ को जवाफ

माननीयज्यूले उठाउनुभएको पहिलो प्रश्नको विषयमा स्पष्ट पार्न चाहन्छु। नेपालको संविधानले आधारभूत तहसम्मको विद्यालय शिक्षा नि:शुल्क र अनिवार्य एवं माध्यमिक तहसम्मको शिक्षा नि:शुल्क पाउने व्यवस्था गरेबमोजिम कार्यान्वयन भइरहेको माननीयज्यूलाई जानकारी नै होला। स्रोत साधनले भ्याएसम्म भविष्यमा विश्वविद्यालय शिक्षासमेत नि:शुल्क गर्न नसकिने कुरा भएन।

नेपालको संविधानको धारा २५ मा सम्पत्तिको हक अन्तर्गत प्रत्येक नागरिकलाई कानूनको अधिनमा रही सम्पत्ति आर्जन गर्ने, भोग गर्ने, बेचविखन गर्ने, व्यावसायिक लाभ प्राप्त गर्ने र सम्पत्तिको अन्य कारोवार गर्ने हक हुनेछ भन्ने विषय समावेश गरिएकोमा जग्गाको हदबन्दीको व्यवस्था र प्रगतिशिल कर प्रणाली अवलम्बन गरिएबाट सम्पत्तिको सीमाङ्कनको प्रबन्ध भएकै देखिन्छ।

जहाँसम्म विदेशमा सम्पत्ति राख्न नपाउने कानूनी व्यवस्था गर्न माननीयज्यूले उठाउनुभएको विषय छ, विदेशमा लगानी गर्न प्रतिबन्ध लगाउने ऐन, २०२१ ले कसैले विदेशमा कुनै किसिमको विदेशी सेक्युरिटी, विदेशी फर्मको साझेदारी, विदेशी बैङ्क एकाउण्ट, विदेश स्थित घरजग्गामा लगानी गर्न नपाउने व्यवस्थाले उक्त कार्यलाई निषेध गरेकै अवस्था छ। गैरकानूनी तवरबाट विदेशी मुद्रा अपचलन गरेको भेटिए विदेशी विनिमय नियमित गर्ने ऐन, २०१९ अनुसार कारवाही गर्ने गरिएकै छ।

बाँकी पेज ६ मा

अध्यादेश....

सरकारले कार्यदल गठन गर्ने निर्णय गरेको छ । तर अहिलेसम्म कार्यदल बनेको छैन । सत्तारूढ दलहरूले भूमिसम्बन्धी अध्यादेशलाई समर्थन गर्न नसकिने अडान लिएपछि सत्तापक्षले कार्यदल बनाउने निर्णय गरेको थियो । राष्ट्रियसभामा संसदीय अंकगणितको सुनिश्चितता नदेखिएपछि सरकारले संघीय सांसदका दुवै सदनमा अध्यादेशहरू निर्णयार्थ पेश गर्न सकेको छैन ।

सत्ता साभंदार
नेपाली कांग्रेसका केही सांसदहरू
अध्यादेशको विरोधमा देखिएका
थिए । तर, गठबन्धन फुट्ने डर
देउवाको लचिलोपनका कारण
सरकारले ल्याएका अध्यादेश
माघ २ मा जारी भएका हुन् ।
कांग्रेस नेता डा. शेखर कोइराला,
डा चन्द्र भण्डारी, अर्जुननरसिंह
केसी, महामन्त्री विश्वप्रकाश
शर्मा, एनपी सावद लगायतले
सार्वजनिकरूपमै भूमिसम्बन्धी
केही नेपाल एनलाई संशोधन
गर्ने अध्यादेश ठिक नभएको तर्क
गरेका थिए ।

तर, कांग्रेस संसदीय दलको बैठक राखेर उनीहरूको मुख बन्द गरिएको छ । शेखर र चन्द्रले विरोध यथावत् राखे पनि उनीहरू संसदीय दलको विरुद्धमा जान सकेन अवस्था छैन । सरकारले पाँचवटा अध्यादेश २६ पुसमा गरेको मन्त्रिपरिषद् बैठकबाट पारित गरेर प्रमाणीकरण गर्न राष्ट्रपति रामचन्द्र पौडेलकहाँ पठाएको थियो । सरकारले ल्याएका अध्यादेशहरूमा सुशासन प्रवर्द्धन तथा सार्वजनिक सेवा प्रवाहसम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने अध्यादेश, आर्थिक कार्यविधि तथा वित्तीय उत्तरदायित्व पहिलो संशोधन अध्यादेश, निजीकरण पहिलो संशोधन अध्यादेश, आर्थिक तथा व्यावसायिक वातावरण सुधार र लगानी अभिवृद्धिसम्बन्धी केही नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने बनेको अध्यादेश र भूमिसम्बन्धी अध्यादेश थिए ।

तर 'भूमिसम्बन्धी' कही
नेपाल ऐनलाई संशोधन गर्ने
अध्यादेश, २०८१' लाई रोकेका
राष्ट्रपति पौडेलले दुई दिनसम्म
अध्ययन गरेर माघ २ गते जारी
गरेका थिए । सहकारीसम्बन्धी
अध्यादेश भने पुस १४ गते नै
जारी भइसकेको थियो ।

भूमि सम्बन्धी
अध्यादेशमा भूमिहीन दलित,
भूमिहीन सुकुम्बासी वा
अव्यवस्थित बसोबासलाई जग्गा
उपलब्ध गराउने प्रावधान छ।
तर अध्यादेशमा सार्वजनिक
जग्गा, नदी, खोला वा नहर
किनाराको जग्गा पनि भूमिहीन
दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी
वा अव्यवस्थित बसोबासलाई
उपलब्ध गराउन सक्ने व्यवस्था
राखेको भन्दै सार्वजनिक प्रश्न
उठेको छ। विज्ञहरूले समेत यो
अध्यादेश देशको हितमा नभएको
तर्क गरिरहेका छन्। यसले
ठूला व्यापारी, विचौलिया र
भू-माफियाहरूलाई वन, जंगल
सार्वजनिक र ऐलानी, प्रति,
हाट र घाटजस्ता जग्गाहरूमा
आँखा गाडेको भन्दै जसपा,
लोसपा, लगायत विपक्षी दलले
अध्यादेशको विरोध गरिरहेका
छन्। यता, कांग्रेसका केही
नेताहरू पनि यो अध्यादेशको
विपक्षमा रहेकाले सरकारले यो
अध्यादेश फिर्ता लिएर बाँकी
जारी गर्न नेकपा माओवादी
केन्द्र र राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टीका
नेताहरू सुभाव दिन्छन्। यसरी
हेर्दा सरकारले ५ वटा अध्यादेश

अगाडि बढाएर भूमि अध्यादेश
फिर्ता लिए समस्या समाधान हुन
सक्छ ।

राष्ट्रियसभामा
सांसद रहेको नेकपा एकीकृत
समाजवादीका अध्यक्ष
माधवकुमार नेपाल आफूलाई
कांग्रेस सभापति शेरबहादुर
देउवाले अध्यादेश पास गर्न
सहयोग मागेको कुरा स्वीकार
गरेका छन् । तर एकीकृत
समाजवादी पनि भूमि अध्यादेशको
विपक्षमा छ । आइतबार अध्यक्ष
नेपालले आफ्नो भातृ संगठन
समाजवादी प्रेस संगठनको दोस्रो
भेलामा सरकारबाट फकाउने त
धम्काउने काम भएको खुलाएका
थिए ।

‘राष्ट्रिय’ सम्मेलन सञ्चालन
पुन्याउन लोभलालच दिने कोसिस
भएको छ । फेरि नयाँ कोसिस
जारी छ । हामी सही कुराको
समर्थन गर्छौं, गलत कुराको
विरोध गर्छौं । सबै कुरा अहिले
भन्दैनौं, उनले भने, ‘राजनीतिमा
कातिपय कुराहरू हुन्छन्, छलफल
गर्दै जानुपर्छ । मूल नीति प्रस्ट
छ, गलत कुरालाई साथ दिन
सकिदैन ।’ माधव नेपालले
अध्यादेशमा सरकारलाई साथ
नदिने अवस्था रहेको सो पार्टीका
नेताहरू बताउँछन् ।

सत्ता गठबन्धनमा सहभागी
सबै दलको सहमतिमा कार्यदल
निर्माण गर्ने भनिएको छ ।
अहिलेसम्म कार्यदल गठन
भएको छैन । कार्यदल गठन
गरेर सबैको सुझावलाई समेटेर
पनि भूमिसम्बन्धी अध्यादेशलाई
परिमार्जन गर्न सकिने अवस्था
रहेको लोसपा सांसद सवैन्द्रनाथ
शुक्ल बताउँछन् । उनी अहिलेकै
अवस्थामा भूमि अध्यादेश पास
भए देश दुर्घटनामा जाने भन्दै
कार्यदलले गम्भीर अध्ययन गरेर
उचित निकास दिनुपर्ने तर्क उनी
गर्छन् ।

नेपालमा भूमिहीन सुकुम्बासी समस्या विगतदेखि नै छ । यसको समाधान गर्न सबै दलले घोषणापत्रमा पनि एजेण्डा बनाएका छन् । तर, ०२९ मा भूमि ऐन आए पनि अहिलेसम्म वास्तविक भूमिहीन, दलित र सुकुम्बासीको समस्या समाधान हुन सकेको छैन । दलको आन्तरिक किचलोका कारण समस्या उस्तै छ । यो अध्यादेशमा भूमिहीन दलित, भूमिहीन सुकुम्बासी वा अव्यवस्थित बसोबासलाई जग्गा उपलब्ध गराउने प्रावधान छ । तर, यसको गलत प्रयोग हुन सक्ने भन्दै कानुनमा स्पष्ट उल्लेख गरेर सबै दलको राय लिएर पनि सरकारले सर्वसहमतिमा यो अध्यादेश अगाडि बढाउन सक्छ ।

यसबारे छलफल गर्न विपक्षी दल माओवादी, राष्ट्रिय स्वतन्त्र पार्टी, नेकपा एकीकृत समाजवादी र साना दल पनि सहभागी हुन तयार छन् । उनीहरू सबै दलको सहमतिमा यो अध्यादेश परिमार्जन गरी देश हितमा हुनेगरी पास गर्न सुझाव दिने पक्षमा रहेको माओवादी प्रमुख सचेतक हितराज पाण्डे बताउँछन् । अध्यादेशले चुरेलाई सखाप पार्ने बताए । चुरे पहाड मधेसको लाइफलाइन भएकाले यसले मधेसलाई मरुभूमिकरण गर्ने भन्दै मधेसी दल विरोधमा छन् । तर, सहमति खोज्ने विकल्प सरकारसँग नभएको चाहिँ होइन ।

सत्तापक्षीय नेताहरू ६ वटा
अध्यादेश चैत १७ गतेभित्र पारित
भइसक्ने दाबी गर्छन् । तर,
उनीहरू ढुक्का भने छैनन् । दुवै
दलका प्रमुख नेताहरू विकल्पको
खोजीमा छन् । उनीहरू
भूमिसम्बन्धी छलफल गर्न
अनौठो कार्यदलले यसको निकास
खोज्ने तर्क गर्छन् । कांग्रेस

प्रमुख सचेतक श्याम घिमिरेका अनुसार कार्यदल गठनका लागि सरकारले तयारी गरिरहेको छ । ‘ कार्यदलले निकास दिन्छ । सबै अध्यादेश सर्वसहमतितमै पास हुन्छन्, घिमिरेले भने, ‘समय आएपछि सबै कुरा मिल्छ । सबैको राय सुन्नाव समेटिन्छ ।’ नेकपा एमालेका प्रमुख सचेतक महेश बत्तौला पनि अध्यादेश फिर्ता गर्ने अवस्थामा सरकार नपुगेको बताउँछन् । उनी परिमार्जनसहित पारित हुने दाबी गर्छन् ।

नगरकोट...

नगरपालिकाको पर्यटन प्रवर्द्धन गर्ने उद्देश्यले नगरकोट भ्रमण वर्ष मनाउन लागिरेहको जानकारी दिए । उनले मेयर्स फोरमलगायत प्रदेश सरकारलाई निमन्त्रणा दिँदै भ्रमण वर्ष सफल पार्न सहयोगी भूमिका निर्वाह गरिदिन आग्रह गरे ।

चांगुनारायणका उपप्रमुख
रमेश बुढाथोकीले नगरकोट
भ्रमण वर्ष चांगुनारायणको मात्रै
नभई बागमती प्रदेशका साथै
मुलुकको पहिचान र पर्यटकीय
गन्तव्य भएकाले स्वदेशी तथा
विदेशी पर्यटकलाई नगरकोटको
बसाई लम्ब्याउन पर्यटन वर्ष
सफल हुने विश्वास व्यक्त गरे ।

मयस फारमका
अध्यक्ष चिरिवाबु महर्जनको
सभापतित्वमा सम्पन्न बैठकमा
उपत्यकाका नगर प्रमुख र
उपप्रमुखहरूको सहभागिता
रहेको थियो । बैठकमा
चाँगुनारायण नगरपालिकाको
बृहत रूपमा तयार पारिएको
वृत्तचित्र प्रदर्शन गरिनुका साथै
कीर्तिपुर नगरपालिकाका प्रमुख
कृष्णमान डङ्गेललाई पहिलो
पटक बैठकमा स्वागत गरिएको
थियो ।

कांग्रेस...

न्याय र सबैको नेपाल बनाउने
 सपना अधुरो नै रहेको छ,
 उनले भने, 'उत्पीडित जनताको
 नाममा खोलिएका पार्टीहरू र
 खासगरीकन मधेशी जनताको
 नाममा खुलेका राजनीतिक
 दलहरूले पनि पटक-पटक
 मधेशका जनता र नेपालको
 उत्पीडित जनतालाई धोका
 दिइरहेको अवस्था सबैको अगाडि
 जगजाहेर छ । यस्तो हालतमा
 यो मुलुकलाई सही दिशा
 दिनका लागि नेपाली जनताका
 सबै सपनाहरू साकार गर्नका
 लागि यो मुलुकमा दिगो शान्ति
 समृद्धि सुशासन र जनताका
 चाहना अनुसारको संविधान
 निर्माण गर्नका लागि हामीले
 अब उत्पीडित जनताको नयाँ
 राजनीतिक शक्ति निर्माण
 गर्नुपर्ने बाध्यात्मक अवस्था
 सिर्जना भएको छ ।'

जनताका चाहना सुशासन
समानता समाजिक न्याय
स्वाधीनता र आत्मनिर्भर
नेपालको निर्माण गर्ने सपनालाई
साकार गर्नका लागि र देशमा
रोजगारको व्यवस्था गर्नका
लागि किसानहरूको समस्यालाई
समाधान गर्नका लागि
महिलाहरूको हक अधिकारलाई
सुरक्षित गर्नका लागि या देशको
उत्प्रेक्षितहरु दलित, मुस्लिम,
मधेशी, थारु, आदिवासी
जनजाति र निषाद समुदाय
लगायत र वर्गीय उत्पीडनमा
परेका जनताहरूको सपनालाई
पूरा गर्नका लागि अब नेपाल
संघीय समाजवादी पार्टीको
संगठन जिल्लाका देशका प्रत्येक
जिल्लामा नगरमा गाउँमा वार्डमा
टोलमा निर्माण गर्नुपर्ने उनले
बताए ।

अध्यक्ष अन्सारीले भने, 'अब हाम्रो देशमा पुरानै मानसिकताको आधारमा नयाँ

नेपालको निर्माण सम्भव छैन ।
नयाँ नेपाल र नयाँ मधेशको
निर्माण गर्नका लागि अब नयाँ
शक्ति, नयाँ पार्टी, नयाँ नेता, नयाँ
मोर्चाले मात्रै यो कुराहरु सम्भव
दिखिएको छ । पुरानाहरुलाई
हामीले पचासौं वर्ष पटक-पटक
सरकारमा पुर्याएर देखिसकेका
छौं । त्यसकारणले अब म सम्पूर्ण
क्षेत्रका पार्टीका पंक्तिका
साथीहरुलाई भन्ने चाहन्छु कि
सपनालाई साकार गर्नका लागि
नेपाल संघीय समाजवादी
पार्टीको संगठन जनजागरण
अभियानलाई तीव्रताका साथ
अगाडि बढाउनुस् ।'

जनतामा आइपरका
 दैनिक समस्याहरु, उनीहरुमाथि
 भइरहेको अन्याय, अत्याचार,
 शोषण र दमन को सामना
 गर्दै उत्पीडित जनताको पक्षमा
 दृढताका साथ उभिन र संघर्ष
 गर्न पनि उनले निर्देशन दिए ।

भेलामा मधेश प्रदेशका पूर्वगृह, कानून तथा सञ्चारमन्त्री विमला अन्सारीले मधेश प्रदेशको सरकार मधेशी जनताको चाहना र आवश्यकताअनुसार चल्न नसकेको र मधेश प्रदेश सरकारको असक्षमताको कारणले सन्धीयता नै बढनाम हुन लागेको बताइन् ।

मधेश सरकारले मधेशाभिन्न रहेका मुस्लिम, थारु र दलित समुदायलाई बेवास्ता गरेको आरोप लगाउँदै उनले भनिन्, 'मुस्लिम, थारु र दलितमहरूलाई मधेशको मूल प्रवाहमा ल्याउनका लागि सरकारले कुनै ठोस योजना बनाइरहेको देखिएन । अहिले मधेस सरकारले खासगरी मुस्लिमहरूलाई शिक्षाको मूलधारमा जोड्नका लागि मदरसा विधेयक पारित गर्नुपर्छ ।' उनले भनिन्, 'उर्दु विश्वविद्यालयको स्थापना गर्नुपर्ने र मुस्लिमहरूको भाषा उर्दु भाषा र थारु भाषालाई अहिले भाषा विधेयक आउँदाखेरि सरकारले पुरै बेवास्ता गरेर उसले आफ्नो दृष्टिकोण अस्पष्ट पारेको छ कि यो सरकार मुस्लिम दलित र थारु विरोधी सरकार हो ।'

भेलाद्वारा कलिमुल्लाको
संयोजकत्वमा १९ सदस्यीय
क्षेत्रीय कमिटी क्षेत्र नम्बर ३
को गठन गरिएको छ । भेलामा
उत्साहजनक सहभागिता देखिएको
थियो । भेलामा नेपाल संघीय
समाजवादी पार्टीका केन्द्रीय
सदस्य मैनुद्दिन, शेख नजिबुल्ला,
क्षेत्रीय संयोजक कलिमुल्लाको
अध्यक्षतामा सम्पन्न भएको
थियो ।

कार्यसम्पादन...

जानकारी दिए । आयोगको परिणाम अनुसार चाँगुनारायण नगरपालिकाले ६२.६ अङ्कसहित दोस्रो र भक्तपुर नगरपालिकाले २२ अङ्क प्राप्त गरि तेस्रो स्थान हासिल गरेको छ । यसमा भक्तपुरका ४ स्थानीय तहमध्ये सूर्यविनायक नगरपालिकाको भने क्त्तिविजोक भएको छ । १०० पूर्णाङ्कमा मात्र ३७.७ अङ्क मात्र प्राप्त गरि सूर्यविनायक सबैभन्दा पछि परेको छ ।

प्रदेश तथा स्थानीय तहको कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन कार्यविधि २०७८ को दफा ७ अनुसार कार्यसम्पादन मूल्याङ्कन गरी अङ्क प्रदान गरिएको आयोगले जनाएको छ । त्यस्तै स्थानीय तहको संस्थागत क्षमता स्वमूल्यांकन (लिजा)मा चाँगुनारायण नगरपालिका भक्तपुर जिल्लामा सर्वोत्कृष्ट भएको छ । जिल्लाका चार पालिकामध्ये चाँगुनारायणले १०० पूर्णाङ्कमा ९२ दशमलव ५ अंक प्राप्त गरी जिल्ला प्रथम

भएको प्रशासकीय अधिकृत सुरज मोडेलले पुष्टि गरे । जिल्ला प्रथम भएको चाँगुनारायण उपत्यकाका ८ पालिका मध्ये भने तेस्रो भएको उनले बताएका छन् । त्यसैगरी मध्यपुर थिमि नगरपालिका ११ अंकसहित जिल्ला दोस्रो हुँदा सूर्यविनायक नगरपालिका १०.५ अंक प्राप्त गर्दै तेस्रो र भक्तपुर नगरपालिकाले ८९ अंक प्राप्त गर्दै चौथो बनेको बताइएको छ ।

देशभरका ७ सय ५३ वटै स्थानीय तहमा जवाफदेहिता, वार्षिक प्रतिस्पर्धा प्रवर्द्धन गर्दै प्रशासन कायम गर्ने उद्देश्यले स्थानीय तह स्वमूल्यांकन प्रणाली (लिजा) कार्यान्वयनमा ल्याइएको छ । संघीय मामिला तथा सामान्य प्रशासन मन्त्रालयले स्थानीय तहको स्व-मूल्यांकन गर्न मिलेनगरी यो प्रणाली विकास गरेको छ र प्रत्येक वर्ष विषय अनुसार प्राप्त नम्बरका आधारमा नतिजा सार्वजनिक गर्दै आएको छ । लिजाले पालिकाको अवस्था याहा पाउन र सुधार गर्न मद्दत गर्दै मिलेन विश्वास गरिएपनि लिजामा क्रम अंक प्राप्त गर्ने स्थानीय सरकारको कार्यसम्पादनस्तर धेरै अंक प्राप्त गर्नेको भन्दा राम्रो हुने गरेको विरोधाभास अवस्था पनि देखिन्छ । लिजा भर्न प्राविधिक तान चाहिने भएकोले पनि नतिजा प्रभावित हुने गरेको छ ।

नून...

हा । उच्च रक्तचाप र यसको कारण मुटु रोग हुने समस्या नेपालमा तीव्र रूपमा बढ्दै छ । डब्लुएचओका अनुसार, नेपालमा लगभग ३० प्रतिशत वयस्क जनसङ्ख्या उच्च रक्तचापको जोखिममा छ ।

लामा समयसम्म उच्च रक्तचाप रहिरहेमा मुटुको मांसपेशीमा अनावश्यक दबाव पर्छ । यसले मुटुको असमान्य कार्यक्षमता, हृदयाघात र स्ट्रोकजस्ता समस्या निम्त्याउन सक्छ । नुनको अत्यधिक सेवनले धमनीहरूलाई सख्त (अथेरोस्क्लेरोसिस) बनाउँछ । यो प्रक्रियाले रक्तप्रवाहलाई अवरुद्ध गर्नसक्छ, जसले मुटुमा अक्सिजनको अभाव गराउँछ । धेरै नुन सेवन गर्ने व्यक्तिहरूमा पागुर र सोडियमको सन्तुलन बिग्न सक्छ । यसले मुटुको काम गर्न कठिन बनाउँछ, जसले मुटुको विफलताको सम्भावना बढाउँछ । नेपालमा स्वास्थ्य मन्त्रालयः उच्च रक्तचाप र मुटु रोग नियन्त्रणका लागि केही कार्यक्रम र जनचेतनामूलक गतिविधि गर्दै आएको छ । नुनको उपभोग कम गर्ने रणनीति बनाउन डब्लुएचओले नेपाल सरकारसँग सहकार्य गरिरहेको छ ।

अन्य देशमा नुनको प्रयोग सामान्यतः अधिकांश देशहरूमा औसत नुन सेवन डब्ल्युएचओको सिफारिस (पाँच ग्राम प्रतिदिन) भन्दा धेरै उच्च छ । विकासित देशहरूले यसबारे धेरै सुधार गरेका छन्, तर विकासशील देशहरूमा अबै जनचेतना र नीतिगत हस्तक्षेप आवश्यक छ । ती देशहरूमा नुनको प्रयोग जनसङ्ख्या, संस्कृति, खानपान र जीवनशैलीका आधारमा फरक छ । विकासित देशहरूमा नुन सेवनमा कमी ल्याउने प्रयास भइरहेको छ भने धेरै विकासशील देशहरूमा अबै अत्यधिक नुन सेवन चुनौतीपूर्ण रहेको छ ।

विश्वका विकासत
देशहरूमा नुनको प्रयोग कम
गर्न राज्यस्तरबाटै पहलहरू
भएको पाइन्छ । अमेरिकी
सरकारले नुनको प्रयोग कम
गर्न जनचेतना अभियान र खाद्य
उद्योगमा नयाँ मापदण्ड लागू
गरिरहेको छ । ल्याटिन अमेरिकी
मुलुकहरू ब्राजिल, मेक्सिको,
अर्जेन्टिनाजस्ता देशहरूमा
औसत नुन सेवन उच्च (८-११

प्राप्त प्रतिदिन) छ । बेलायत, फिनल्यान्ड, डेनमार्कलगायत युरोपेली देशहरूमा नुन सेवन कम गर्न ठूला अभियान सञ्चालन गरिएको छ । बेलायतमा नुन सेवन कम गर्ने पब्लिक हेल्थ इङ्गल्यान्डले फुड म्यानुफ्याक्चरर्सलाई प्रशोधित खानामा नुन घटाउन निर्देशन दिएको छ । फिनल्यान्ड: फिनल्यान्डले १९७० को दशकदेखि 'लो-सोडियम खाना' को प्रवर्द्धन गरेर नुन सेवनलाई ६० प्रतिशतले कम गरेको छ । सरकारले सन्चेतना र 'लो-सोडियम सोया सस' को प्रवर्द्धन गरेर सुधार गर्ने प्रयास गरेको छ ।

छिमेकी मुलुक चिनमा
औसत नुन सेवन १०-१२ ग्राम
प्रतिदिन रहेकाले त्यसलाई
घटाउन सरकारले जनचेतना
कार्यक्रम सञ्चालन गरेको छ ।
भारतीयहरूको औसत दैनिक नुन
सेवन ८-१० ग्राम गरिरहेका छन् ।
सरकारको ध्यान आयोडिनयुक्त
नुन प्रवर्द्धनमा केन्द्रित रहेकाले,
नुन कम गर्ने पहल भएको
देखिंदैन । स्वास्थ्य शिक्षाको
कमिले गर्दा अधिकांश अफ्रिकी
देशहरूमा नुन सेवनको स्तर
उच्च छ । भूटान, पाकिस्तान,
अफगानिस्तान, श्रीलङ्काका
ग्रामीण र सहरी क्षेत्रमा नुनको
अत्यधिक प्रयोग देखिन्छ ।

कसरी स्वस्थ हुन त ?
 नुन र मुटु रोगबीचको सम्बन्धबारे जनचेतना अभिवृद्धि गर्न आवश्यक छ । प्रशोधित खाना, जस्तै: चिप्स, तयारी खाना (जङ्ग फुड), डिब्बामा बन्द गरिएका खाना आदिमा सोडियम धेरै हुनेहुँदा यस्ता खानेकुराहरुबाट टाढै बस्नु उपयुक्त हुन्छ । नियमित व्यायाम, सन्तुलित आहार र तनाव व्यवस्थापनले मुटु रोगको जोखिम कम गर्न मद्दत गर्छ । यदि तपाईंमा मुटु रोग वा उच्च रक्तचापको इतिहास छ भने चिकित्सकसँग परामर्श गरेर नुन सेवनको उचित सीमा निर्धारण गर्न अत्यन्त महत्वपूर्ण छ ।

घरमा खाना पकाउदा नुनका मात्रा नियन्त्रण गर्नु र बाहिरका प्रशोधित खानेकुरा कम गर्नुपर्छ । यसका लागि धेरै किसिमका तरकारीको सट्टा एक वा दुई किसिमका तरकारी वा दालको प्रयोग गर्ने, सागपातहरूमा नुनको प्रयोग नगर्ने, एउटा तरकारीमा नुन राखेमा अर्कोमा नराख्ने जस्ता तरिका पनि अपनाउन सकिन्छ ।

नियमित रूपमा रक्तेचाप जाँच गर्न र मुटु रोगको प्रारम्भिक उपचार सुनिश्चित गर्ने गरिएमा मुटुजन्य स्वास्थ्य समस्या आउन पाउँदैन । स्थानीय, ताजा र सन्तुलित खाना खाने वानी बसाल्नु, व्यायाम गर्नु र धूम्रपान तथा मद्यपान त्याग्नु जरुरी छ ।

निष्कप
नून र मुटु रोगको समस्या समाधानका लागि व्यक्तिगत, सामाजिक, र सरकारी तहमा सुधारात्मक कदम उठाउन आवश्यक छ । अन्य देशहरूमा जस्तै नेपालमा पनि नूनको मात्रा घटाउन खाद्य उद्योगलाई मापदण्डअनुसार उत्पादन गर्न निर्देशन दिनुपर्ने देखिन्छ । कम नून खाएर, स्वस्थ जीवनशैली अपनाएर र जनचेतना अभिवृद्धि गरेर यस समस्या विन्यन्त्र गर्न सकिन्छ । बालबालिकाहरूलाई घरमा नूनको अधिक सेवनको चेफाइदाबारे जानकारी दिने र विद्यालयमा पनि तयारी खानालाई निषेध गर्ने तथा पाठ्यक्रमहरूमा यसबारेमा विषयवस्तुहरू समावेश गर्न आवश्यक छ । 'मुटुको कथा' पुस्तकका लेखक वरिष्ठ मुटुरोग विशेषज्ञ डा कोजुसँग गरिएको कुराकानीमा आधारित) रासस

